

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.
hová a kéziratok küldendők.

→ Megjelen évenként 12 füzet. ←
Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

✠ Hirdetések felvételnek SZIGETHI EMIL kiadóhivatalában: ✠
VII., Szövetség-utca 45.

A HIVATALOS ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS.

√x. Igazságtalanok lennének mindazok, a kik kicsinyelnék NEY BÉLA kartársunk azt a kijelentését, melyet mult füzetünkben idéztünk, hogy t. i. «a hivatalos tervezés egy abszurdum». Mert NEY BÉLA, miniszteri aktiv osztálytanácsos, az új országház-építésének a főellenőre és maga is mint építész sokat tervezett, több nagy épületet létesített, — mint szokás mondani: egészséges építészeti alapokon, s mint ilyen is kompetens nyilatkozni. De nyilatkozatának erőteljes súlyt kölcsönöz az ő állása, melyben bő alkalma volt az építészeti és az építési ügyek menetét obszerválni, és eme megfigyelései alapján magának helyes véleményt alkotni, mely abban a férfias megnyilatkozásában talált kifejezést, hogy «hivatalosan tervezni abszurdum.»

A ki NEY BÉLÁ-t ismeri, tudni fogja, hogy mint komoly férfiú, ilyen nyilatkozatot nemcsak érett megfontolás, hanem az ügyek teljes ismerete tudatában tehette és tette.

Ötet nem a jajveszéklés indította erre, mert hiszen ő nem mint kenyérkeresetét veszni látó építész beszél, hanem mint olyan szakember, a ki az állam részére nagy károkat lát abban, — biztosra vehetjük hivatalos állásánál fogva, megfigyelései alapján, — hogy ha hivatalos építészeti tervezések eszközöltetnek.

És ezért másodsorban bírnak fontossággal az ő nyilatkozatai az építészeti kuszált, fejetlen ügyekről.

Egy másik állami tisztviselő, PFAFF FERENC kartársunk, — a kinek alkalma volt nemcsak megfigyelni az állami építkezéseket, hanem, a kinek kellett is hivatalosan tervezni, — szintén nyíltan ki-mondotta: «vagy tervezni, vagy adminisztrálni». Helyes! Mert a ki tervez, az nem

adminisztrálhat, a ki pedig adminisztrál, az nem tervezhet.

Az építészek kara megnyugvással vette ezeket a fontos nyilatkozatokat és köszönettel adózik értük nevezett kartársaiknak.

Ők talán nem is sejtik, minő szolgálásokat tettek ezekkel a nyilatkozataikkal. Okot erre szolgáltatott NEY BÉLA javaslata, a mely tudvalevőleg el nem fogadtatott. De NEY BÉLA kartársunk egy cseppet se búsuljon azon, hogy javaslata el nem fogadtatott, mert az ő és a többi építészek nyilatkozataik megtételével — melyeket az ő javaslata provokált — többet használtak a közügynek, az államnak, az építészek összességének, mintha a javaslat elfogadtatott volna...

A magyar építészektől függ, hogy ezt a helyzetet saját előnyükre felhasználják. Tegyék is! mert a ki saját ügyeiben el nem jár, az ugyan hiába várja, hogy az úr isten fog helyette működni.

Vegyük már most, eme általános megjegyzéseink után, közelebbről szemügyre azt az abszurd hivatalos építészeti tervezést.

Minekelőtte az állami hivatalos tervezésekről szólnánk, emlékezzünk meg a székes fővárosról; mert ez is számba veendő «hivatal» annál inkább e téren, mert a főváros rohamos fejlődése kényszeríti a fővárost a sok épület tervezésére.

A főváros, követve az állami rendszertelen, fejetlen építészeti tervezés eljárását, nem csekélyebb dolgot akar új szervezési szabálytervezetével elérni, mint életbe léptetni egy hivatalos, tervekészítő fabrikát, a melyben az adminisztratív hivatalnokok gyártanak az építőművészet (!?) árúciókkeit, mint a minő példának okáért

a VI. kerületi leányiskola botrányos építészete.

Ennek láttára az ember valóban nem tudja, minek tulajdonítsa az ilyen irányzatot, az ilyen törekvést: vajjon a bornirtságnak, vagy pedig a tudatlanságnak?

Akárhogyan is van a dolog, mi reménylünk, hogy az az egynéhány építész, a kik a fővárosi képviselőtestületben helyet foglalnak, megtudják majd akadályozni életbeléptetését annak, a jogász által kiészelt javaslatnak, mely az építészeti hivatalosan akarja fabrikáltatni a fővárosi mérnöki hivatal által. Ezt meg kell akadályozni, mert «hivatalosan tervezni abszurdum». Ezt az abszurdumot megakadályozhatjuk a fővárosnál, mert itt szavunk van. Hanem mit csináljunk a «tervezési abszurdummal» az államnál? Pedig ez az abszurdum itt eresztette le gyökereit legmélyebben!

A pénzügyminiszterium berendezett magának, az állam hatalmának az örve alatt, szintén egy fabrikát az építészeti tervezésekre, a melyből azután olyan építészeti csodabogarak és olyan rossz, haszontalan beosztású «paloták» kerülnek ki, mint a minő a Budapest vízvárosi pénzügyi miniszterium háza. Ez pedig még a legjobbak közé tartozik; erre a tervkészítő fabrika legjobb tudását, tehetségét és képességét pazarolta el. De mit fabrikál ez a tervezési gyár a vidék számára! Ez már azután csak monstrum-számba megy. Legiószámba megy azoknak az építészeti szörnyetegeknek a sorozata, melyeket a pénzügyminiszterium hivatalos tervezési gyára produkál, — drágán és minden építőművészi ihlet nélkül.

A honvédelmi miniszterium detto nem ér semmit az építőművészetre és nyakrafőre fabrikáltatja a kaszárnya terveket, fősúlyt fektetve csak arra, hogy azok felépüljenek akármiképen és akárki által, ha mindjárt szabók vagy ruhaszállítók által is. Persze a katonáék azt mondják, hogy a kaszárnya, kaszárnya; ennél senki sem kíván építészeti. Pedig nem így van! Lehet a kaszárnyának is építészeti helyes, tetszetős modort adni a nélkül, hogy az többbe kerülne, mint a szabók által épített o t r o m b a épületek.

No, az igazságügyi miniszterium pedig tudvalevőleg súlyt fektet arra, hogy épületei nélkülözzék az építőművészetet, mert sablon szerint, egy ember által akar csak terveztetni, «mert az már begyakorolta magát a sablonba».

A vallás és közoktatásügyi miniszterium formális hivatalt tart arra, hogy hivatalosan terveztesse, — s így boldogítja a magyar építőművészetet a gyárilag készült tervezéseivel.

A mint tehát ez egynéhány frapáns általános példából látszik, — pedig érdekes lenne az építészeti tervezés gyári részleteit ismertetni, — a hivatalos tervezés, dacára annak, hogy minden gondolkozó ember azt «abszurdumnak» tartja, virágzó korát éli és — favorizáltatik.

Bámulatos, hogy ezt a tévedést épen a mérvadó körök, — a melyeknek jóakarát, nemes törekvésüket egy pillanatra sem akarjuk kétségbe vonni, — nem látják be és le nem térnek erről a helytelen utról.

Ily viszonyok között hiába hirdeti a kultuszminiszter a képviselőházban a művészet pártolását; hiába ragadtatja el magát arra a kijelentésre, hogy a művészet az állam alapját képezi, — ha az építőművészet, mint az összes művészetek alapjának a kultiválására hivatalos, építészeti tervezési gyárakat létesítenek és ilyen hivatalos, tervezési gyárat maga a kultuszminiszter is tart fenn. Ilyen uton és az ilyen eljárással az állam nemcsak hogy elő nem segíti a hazai művészetet, hanem egyenesen lábbal tiporja — hivatalosan. És az ilyen művészeti politikánál kár egy garast is megszavazni a művészet — ilyen pártolására...

Igen tisztelt hatalmas állam! és utána sántikáló székes fővárosi nagy közönség! Méltóztassanak kegyesen tudomásul venni, hogy «a hivatalos építészeti tervezés abszurdum». Ezt hirdetjük nemcsak mi építészek, hanem a nyilatkozatadásra hivatott saját közegeik is.

Talán ideje volna ezt megszívlelni s azután, ennek tekintetbevétel után, művészeti politikát inaugurálni és akkor bátran lehet az állam támogatását is igénybe venni.

Ellenesetben indokolatlan azt kérni.

ELLENÉRVEK,

melyeket a NEY BÉLA, építési ügy rendezéséről szóló javaslata ellen tettek, oly érdekesek, hogy azokat bő kivonatban közöljük.

ALPÁR IGNÁC érdekesen adta elő, hogy csak tessék kimenni a vidékre és megnézni nem a privát, hanem a középületeket. Hogyan temetik ezekben az ezreket, milyen célszerűtlenül és rosszul! s ez ellen nem lehet küzdeni; így megy ez évtizedek óta! Hogyha kívánják, tudom illusztrálni a dolgokat; bocskáthatok terveket rendelkezésre, hogy miket építenek. Ez így tovább nem mehet. Az állam érdeke követeli, hogy a magas építési ügy komolyabban vétessék, lévén ez először fontos közgazdasági kérdés; másodsor az építető közönség érdeke is megköveteli, hogyha vele szembe egy egyén lép, a ki magát építésznek nevezi, a kire ő vagyonának jórészt, legtöbb esetben egész vagyonát, rábízza és ez a lépés ránézve életkérdés, hogy ez az egyén legyen olyan egyén, a kire ilyen munkát rábízni lehet.

Ugy vélem, elérkezett az ideje annak, és a végső ponton állunk, hogy ez ügyben valami végleges történjék. A részletek fölött vitatkozni nehéz dolog már most. Köszönettel tartozunk NEY tagtársunknak, hogy a kérdést általában felvetette, de azt hiszem, a részletekre nézve nekünk megegyezésre kell jutnunk; mert bármilyen intézkedést próbálnánk ezzel a fölöttes hatósággal, az nem lehet olyan, a melynek vége esetleg valami vaskalaposság lenne. Nagyon szeretném, hogyha az építészeti realisabb alapra, technikus alapra fektetnők; mert hogyha művészeti alapját fogadjuk el, azzal boldogulni nem lehet. A művészetet kivonom ebből a szervezetből, mint kiegészítő részét az építészetnek, ámbár fontos részét, mert egy épület helyes megoldásában a fontos szerkezeti és gazdasági kérdések mellett a művészeti kérdésnek is van fontossága, de nem életbevágó szerepe. A bíráltnak az építkezésben, azt hiszem, csak a technikai részre szabad kiterjeszkedni, a mennyiben véleményt várunk, hogy megfelel-e az eszme azon feladatnak, a mely célul tűzetett ki; vajjon az építés helyes-e, vajjon a szerkezet helyes-e, és esetleg annak a kér-

désnek a megvitatása válik szükségessé, hogy a tőke jól van-e elhelyezve? mind ezen kérdések megvitatásakor másodsorban szem előtt tartandó, de nem mindig, a művészeti kérdés is és azért ez képezi a kérdésnek nehezebb megoldását. Mert művészi dolgokban egyek nem leszünk soha: a hányan vagyunk, annyi a meggyőződésünk, annyiféle a tudásunk, gondolkodásunk, annyiféle ideáljaink vannak; az egyik az új, a másik a régi irányt követi; ezt rendszerbe foglalni nem lehet. Feltétlenül szükséges volna, hogy ezen intézmény, mely hivatva lesz örködni a magasépítés fölött, liberális gondolkodású legyen; hogyha ez a gondolkodás a kvalifikacionális kérdésre is érvényesül, szíves-örömezt csatlakozom hozzá és üdvözlöm a javaslatot.

PFÁFF FERENC fő- és lényeges hiányul tekinti a javaslatban azt, hogy rendezni kívánja a magasépítés ügyét tisztán szabályokkal. Ezt, először, elérni nem lehet, másodsor pedig szükségesnek tartja, hogy az ilyen felügyeleti rendőri jog az általánosságból lehetőleg kivonassék; szükségesnek tartja nemcsak műszaki, de építőművészi szempontból is. Vegyük jelenlegi helyzetét építészeinknek. Általános a panasz, hogy építészetünk nem tud fejlődni azért, mert fiatal architektusainknak $\frac{3}{4}$ része olyan helyeken kénytelen dolgozni, hol művészi képzettségét képtelen érvényesíteni; lévén a vállalkozó szolgálatában. Nem mondom, hogy az így eltöltött évek teljesen nem volnának szükségesek, hanem a végeredmény az, hogy a vállalkozónál eltöltött hosszas idő után a művészet és igazi tudás utáni törekvését a vállalkozó akaratának kénytelen alávetni és sablonos ember lesz, a ki inkább mesterember, mint építész. Így vagyunk, azt hiszem, mindnyájan; és az ujságokban sokszor felvetettük azt, hogy mennyire háttérbe vagyunk szorítva és ez egyik oka, hogy nálunk az architektúra művészi fejlődése nem halad. Ne a vállalkozók legyenek az irányadók; meg legyen a lehetőség adva, hogy az építész tervezhessen, önálló legyen. Ez a helyzet ma; bizonyos nyomás alatt áll a fejlődő architektusok egész tömege. Ez a második hivatal, melyre nézve általában az a vélemény, hogy az, a ki ezeket hivatalos úton

elintézné, valószínűleg nehézkesen dolgoznék a sokféle írás és szabályzat folytán; hogyha most a fiatal architektusaink felszabadulnának a vállalkozók által okozott nyomás alól, mi volna az eredménye, hogyha ez a rendszabály életbe lépne? ismét egy hivatalnak, egy nagyobb körű, csaknem az egész országra és minden egyénre kiterjedő hivatalnak a nyomása alatt állának. E hivatalnak a szervezését hamarjában el sem tudnám képzelni, de annyira gyámkodás alá helyezné az építészt, mint tervezőt és szerkesztőt, hogy én erre a hivatalt teljesen alkalmatlannak tartom. Véleményem az, hogy rendszabályokkal szakképzettséget nem lehet adni; szakképzettséget csak a megszerzett tudás ad, és ha ez meg van, akkor úgy hiszem az építészek saját reputációjuk érdekében önmagukat és másokat is fognák kontrollálni és oda hatni, hogy ezen fejletlen állapot javíttassék.

HIERONYMI KÁROLY hosszabb bevezetés után előadja, hogy a kvalifikáció kérdése, a Mérnök- és Építész-Egyletnek egységes kérdése. Nem tudom, mondja, hány éve babrálunk a dologgal; de a kérdés megoldása nehéz. Van baj az egész vonalon; nemcsak egy baj van, hanem több. Ezek között a bajok között nem legutolsó az, hogy nincsen törvényünk, mely az építő rendszabályok fő elveit az egész országra kellő érvénnyel megállapítaná; mely meghatározná a hatóságokat, a kik az ellenőrzést, a felügyeletet gyakorolnák a magán építkezések fölött. Baj tehát mindenütt van az egész vonalon. És ha már azt várjuk NEY tisztelt tagtársunk indítványától, hogy ez valamennyi bajt orvosolni fogja, akkor az nem elégíthet ki bennünket.

BÁLINT ZOLTÁN a javaslatban olyan rendőri intézkedés karakterét látja, a mely nemcsak a technika fejlődésének gátja lehet, hanem egész technikai, de minden téren való szervezetünkbe be nem illeszhető. Közintézményeink minden téren sokkal liberálisabbak, sokkal szabadabbak, semhogy megengedhető legyen, hogy mikor épen a technikai haladás a legnagyobb, mikor azt biztosítanunk kell, olyan kerékkötőt alkalmazzunk e fórum alakjában, a mely a technikai dolgok személyi és tárgyi terére kiterjeszkedik. A javaslat érinti a kamarák kérdését épen most, mikor a kamarák a kvalifikációs kérdés miatt, nem létesíthetők, mivel ide különböző jogú és kvalifikációjú egyének kerülnének s így ezt lehetetlen-

nek tartja a javaslat. A magas építési fórumban a kamara eszméje benn van, mert abban a percben, a mikor a személyi dolgokat odautasítjuk, ez olyan hatáskört kap, a mit más téren a kamarák gyakorolnak, azonban nem tudnám ezen kérdés tárgyalását elválasztani a kvalifikációs kérdéstől.

A második volna a meglevő állapotoknak rendszerbe foglalása. Én a személyi dolgot elválasztva képzelem a dologtól; azt hiszem, maradjunk mi meg a kamarák álláspontján, kívánjuk meg azt, hogy a mi személyi dolgainkkal, bár nem találó az elnevezés, per analogiam, a jogi kamarákkal hasonló szervezet foglalkozzék. Végre az ilyen rendszeren felépült testület gyakorolja az ellenőrzést; létesíttessék ezen harmadik fórum mint tisztán ellenőrző fórum. Most megvan t. i. az a képtelenség, a mi az országban a munkát rendkívül megnehezíti, pénzben és időben; tudjuk, hogy nincs minden miniszteriumnak műszaki hivatala, azonban minden miniszterium, mint építető is fellép. A dolgok intézése sok nehézséggel jár; tudom, hogy egy felvidéki épülő iskolában sürgős baj volt; felterjesztés ment a közoktatásügyi miniszterhez, innen a kereskedelmi miniszterhez terjesztették át és körülbelül két évig tartott, a falbeomlás folytán szükségessé vált átalakítás adminisztratív elintézése. Szükség van tehát, hogy az országban oly fórum létesíttessék, mely az összes magas építési alkotások fölött a kontrollt gyakorolja, hogy így eleje vétessék annak, hogy a miniszterium közegei mint tervezők és alkotók ugyanabban a miniszteriumban dolgozhassanak. Ezzel együtt jár az államépítészeti hivatalok szervezetének megváltoztatása; mert valóban képtelenség, hogy a vidéken azokat bízzák meg a magas építési objektumok művezetésével, a kik arra képtelenek. Biharmegyében, a mely nagy megye, egyetlen építész sem volt; és tudok több megyét, a hol építész állandóan a megye területén nincs, és mégis nagy objektumokat építenek. Nem csatlakozom a javaslatához és helyesebben tennők, ha megmaradnánk a kvalifikációs kérdés rendezésénél, esetleg kamarák felállításánál és országos műszaki kérdésekre országos technikai fórum létesítésénél.

CZIGLER GYÖZÖ kiemeli, hogy bajok vannak; e tekintetben egyetértettünk

mindig, csak arra nézve nem, hogy miként orvosoljuk ezeket a bajokat. Ezek orvoslásában térnek el egymástól véleményeink. NEY kartársunk a bajok orvoslását felülről akarja kezdeni, én pedig az ellenkező utat választanám: kezdeném alulról a kvalifikacionális kérdéssel. Nézetem szerint minden baj kútforrása abban rejlik, hogy nem bírunk helyes ellenőrzést gyakorolni, mert a kvalifikacionális kérdés megoldva nincs, és hogy nem bírunk kamarát alakítani. Ha ezt a kérdést megoldottuk, ezáltal a kérdések egész láncolata megoldást nyer; (igaz!) de hogyha a kvalifikacionális kérdés meg is lesz oldva, akkor is még mindig maradnak bajok és pedig ügyeinknek felsőbb elintézésében. Én ezt leginkább abban látom, hogy a miniszteriumban — a szervezet folytán — a magas-építkezési ügyekkel nem olyan terjedelemben foglalkoznak, a mint kellene. Nem óhajtanám azt, a mit NEY tagtársunk proponál, hogy külön még egy fórum állíttassék föl; hanem óhajtanám azt, hogy a miniszteriumban szerveztessék olyan önálló osztály, a mely osztály a kurrens ügyeket minden tekintetben elbírná látni; a mi azonban a fontosabb kérdéseket illeti, arra szerveztessék itt egy külön tanács, (?) a mely nagyobb részben nem is hivatalnokokból állana, és ez volna hivatva a miniszternek, adandó alkalmakkor, végleges javaslatot tenni. Az én nézetem e tekintetben az volna: első sorban kéretnék fel a miniszterium az iránt intézkedni, hogy az alsó építési hatóságok és pedig az államépítészeti hivatalok kiegészíttessenek úgy, hogy a kisebb ügyeket minden tekintetben kielégítőleg megbírálni képesek legyenek; másodsorban miniszterium (melyik?) műszaki osztálya a jelzett értelemben szerveztessék. Ezenkívül a magánügyek megbírálására tartsuk meg azt, a mit a kongresszus határozott, hogy külön műszaki törvényszéki tanács állíttassék föl. Abban látnám leginkább bajaink orvoslását, hogyha ilyen szellemben vinnők azt keresztül.

KISS ISTVÁN kijelenti, hogy az ő nézete szerint abban az esetben, ha NEY javaslata elfogadtatnék, a kongresszus által is célul kitűzött nagy, hatalmas kérdések közül talán a kvalifikacionális kérdést így megoldanók, de egyúttal a kamarát és a törvényszéki műszaki tanácsot elvesztenők, mielőtt megkaptuk volna. Hogy a kamarát

elvesztenők, ha NEY BÉLA javaslatát fogadjuk el, következik az ő javaslatának mélyreható megokolásából, a hol t. i. kifejti, hogy a kamara eszméjét el kell ejteni. Azt hiszem, ő ezzel csak a saját szubjektív nézetét fejezi ki, mert a kamara eszméjét a technikusság zöme nem ejtette el; a kongresszus határozattá emelte és egyesületünket annak kieszközlésével is megbízta: ennél fogva felterjesztések mentek a miniszteriumokhoz; a miniszteriumok meglehangú leiratokat küldöttek az egyesülethez és most javában azon dolgozunk, hogy ezeket a műszaki kamarákat ne elejtsük, hanem megteremtjük. Hogy NEY BÉLA kartársunk a kamarákat lehetetlennek tartja, arra egy téves feltevése szolgáltatott okot. Ő tudniillik kifejti, hogy a kamarába csak diplomás emberek jutnának bele, míg azok a szakértársaink, a kiknek nincsen meg ezen szigorú, diszciplina szerint szerzett képesítésük, a kamarán kívül maradnának, és akkor azoknak, a kik benn vannak, rosszabb dolguk volna, mint azoknak, a kik künn maradnának. Ez teljesen téves, mert mikor a kongresszus a kamarákat egyhangulag elfogadta, nem az volt a gondolata, hogy a kamarába azokon kívül, a kik polytechnikumot végeztek és diplomájuk van, senki mást nem akarna befogadni.

A technikus kongresszusi javaslatban bennfoglaltatik, hogy az építészeti cím és gyakorlatjog mielőbb törvény útján szabályoztassék. Hogy ebben a törvényben az építészeti cím, illetőleg az építészeti foglalkozást kifejező egyéb címek, mint pl. építész, műépítő címek használata azokra korlátoztassék, a kik a) az erre vonatkozó műegyetemi minősítést, nevezetesen az oklevelet, vagy az azzal egyenértékű abszolutóriumot megszerezték; b) átmenetileg azok, a kik még a törvény életbelépése előtt, vagy az állam, vagy valamely közhatóság, közintézet, vagy nyilvános számadásra kötelezett társulattól, szolgálati körük megnevezésül, ily címet nyertek, vagy a kik köztudomás szerint, mint önálló magánépítésszek sikeresen működtek és ezt bizonyos záró határidőn belül hitelesen igazolni képesek; c) végre kivételesen az oly szakférfiak, a kiket a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiváló műszaki alkotásaik folytán a m. kir. Józsefműegyetem, bizonyos feltételekhez kötendő előterjesztésére (?), építésszekül elismer. (Ez

ugyan nagyon fölösleges, hogy a miniszterium HERCZEG ZSIGMOND építőmester véleménye alapján valakit építésznek elismerjen!) Kimondotta az 1896. évi országos műszaki kongresszus, mint a műszaki karnak, mint a közérdeknek szempontjából, hogy sürgősen szükségesnek tartja oly törvénynek a meghozatalát: 1. a mely a mérnöki, építészi és gépészmérnöki, valamint ezekkel hasonló értelmű más címeknek a viselhetőségét, méltányos átmeneti intézkedésekkel és kivételekkel, rendszeresen csak a műegyetemi tanulmányok sikeres bevégzésétől, nevezetesen megfelelő műegyetemi oklevelek, vagy azokkal egyenértékű absolutoriumok birtokától tegye függővé és a mely e címek bitorlásának kellő megtorlásáról gondoskodik; 2. a mely törvény a mérnöki és építészi foglalkozásokat szabatosan körülírva azok gyakorlatját kizárólag az 1. pont értelmében minősített mérnököknek, illetőleg építészeknek biztosítja; továbbá ú. n. mérnöki, vagy építési irodák birására, vagy vezetésére kizárólag a törvényesen minősített mérnököket és építészeket jogosítsa; 3. a mely törvény a jogos műszaki gyakorlat biztosítására és a műszaki címek viselésének ellenőrzésére egyelőre csak Budapesten, az ügyvédi kamarának mintájára, szervezett műszaki kamarát rendszeresítsen, három alosztálylyal: a mérnöki, építési és gépészmérnöki ügyek végzésére.

Hogy a javaslat további részére térjek át, legyen szabad felemlítenem, hogy a javaslat azt proponálja, hogy közigazgatási úton ellenőriztessenek a magas építési ügy tényezőinek jogai és kötelezettségei, és ennek folyamán áttér a megokolásban annak az ismertetésére, hogy miként bíraltattak ma el a kormányhatósági felügyelet alatt állami középítkezések, és arra a konkluzióra jut a javaslat megokolása, hogy rendkívül ziláltak az állapotok, a melyeknek megszüntetésére egyedül egy ily igazgatóság létesítése volna üdvös, a mely egyúttal appellacionális fórumul is szolgáljon. Épen ezen kondició sine qua non folytán, hogy csakis ily műszaki hivatal létezésétől függ az, vagyok bátor azt kétségbevonni és odaállítok egy másik gyógyszert, a mely legalább is érne annyit, mint a proponált hivatal. Nem ismeretlen előttünk, a mit a kongresszus mondott ki: ez a gyógyszer a kvalifikáció. Mert hiszen a miniszteriumok műszaki osztályaiban épen

azokkal a tervekkel van sok baj, a melyek nem képzett emberektől valók, a kik intelligencia hiányuknál fogva felfogni sem képesek megbízóik intencióit, még kevésbé van igazán művészi érzékek, vagy technikai tudásuk annak megvalósítására. Az ilyen munkákkal meghiszem, hogy a miniszteriumok ügyosztályaiban sok baj van, de a baj akkor szűnik meg, hogyha oda olyan tervek jönnek, a melyeket képzett emberek csináltak; mert építő-terveket csinálni kell, ezek nem maguktól jönnek világra. Míg ugyanis pörös ügyek, járványok keletkeznek, az ügyvédek és orvosok aktív közreműködése nélkül is: építési abszurdumok csakis a kontárok aktív működése útján jöhetnek világra.

A javaslat ellentétben áll a kongresszus egyik-másik határozatának a megokolásával.

Mi a kongresszuson azt kértük, hogy a közigazgatási bíróságnak egy független törvényszéki műszaki tanács legyen szolgálatára. (?) Ha azonban NEY kartársunk szerint mi ezt most elvetnők, elejtenők és kérnénk helyette egy közigazgatási építész-rendőri hivatalt, az a képzhető legnagyobb mértékben függő helyzetben volna a kormányhatalomtól.

Legyen szabad végül a felállítandó igazgatóságnak hatáskörére nézve is néhány megjegyzést tennem: Az 1. pontban proponálja a javaslat, hogy «ezen hatóság nyilvántartaná a magas-építész(?) gyakorlóit, az építészeket, az építőmestereket és kőművesmestereket». Nekünk építészeknek, mint technikusoknak, 1891-ben és a kongresszuson is, az a szándékunk és óhajtásunk volt, hogy ne egy központi hivatal tartson evidenciában bennünket, hanem Budapest főváros törvényhatósága, minden vármegye és minden törvényhatósági joggal felruházott város és mindezen fórum tartson evidenciában bennünket a mi mérnöktársainkkal és ne a kőművesekkel. 2. «A hivatal ellenőrizné az építész, építőmester, kőművesmester címnek használatát». Ha a kvalifikacionális törvény megvan, minden szolgabíró köteles volna azonnal üldözni az illetőt a panasz után, a ki építési címet jogtalanul használ, vagy ily gyakorlatot folytat. Hogyha a kvalifikacionális kérdés megvan, ezen hivatalra nincs semmi szükség. 3. «Kezdeményezné az országos építőrendszabályok

megalkotását». Erre nem egy hivatal, hanem egy, az ország legtávolabbi részein lakó szakemberekből összehívott anket sokkal alkalmasabb, a mely széteszik, hogyha a törvényt megalkotta és így e célból állandósított országos hivatalra valóban nincs szükség. 4. «Az építőanyagokatszámán tartaná». Az ilyen tömeganyagok nyilvántartására ma is vannak fórumok: a kereskedelmi és iparkamarák, a melyeknek tagjai fűrészmalomtulajdosok, téglagyárosok, kőbányabirtokosok stb. Ezt ma is rendeleti úton megkaphatjuk a kereskedelmi miniszterium útján, hogyha hozzáfordulunk. De ennek nem itt a centrumban van értelme, hanem mindenütt ott, a hol az illető anyagok előfordulnak és kerestettnek. 5. «Felügyelne, hogy a hatósági építkezések tervvázlatai a helyes műszaki elvek szemmel tartásával szereztessenek be; közreműködnék a tervező pályázatok rendezésében és fölügyelne az építkezések műszaki vezetésére.» No már erre a funkcióra sokkal alkalmasabb fórum a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet. Mi az egyesületben azt, hogy a tervvázlatok beszerzése pályázat útján történjék, többször kérelmeztük, de még csak választ sem kaptunk rá. Ekkor társadalmi úton kezdtük el ezen eljárás népszerűsítését, s most az ország minden vidékéről hozzánk fordulnak, s most az egyesület az erre való közvetítés és tanácsadás tekintélyét kezéből adja ki annak az ismeretlen hivatalnak? 6. «Feladata volna az állami építkezések terveinek megbirálása és 7. azoknak az államépítészeti hivatalok útján való felülvizsgálása.» Ezen két ügykör 30 év óta a legjobb rutinnal fogamatban van és történnék ugyancsak az államépítészeti hivatalok útján a felülvizsgálatok. Végül «a társulati építkezésekre, technikai kérdésekre nézve szolgálna tanácsal a hivatal.» A Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület a társulati építkezésekhez tanácsot eddig is adott és azt jövőben is megteszi.

Mindezek folytán ezen javaslatot időelőttinek tartom arra nézve, hogy ellenőrzésül, mintegy védelemül szolgáljon; azonban a későbbben létesítendő kamarákra és törvényszéki műszaki tanácsra nézve veszedelmesnek tartanám, hogyha azt elfogadnók.

NEY BÉLA védte a javaslatot és a következő kijelentést tette: KISS ISTVÁN azt mondta, hogy meg van róla győződve, hogyha én a javaslatomat valamelyik

miniszteriumban beadtam volna, elutasították volna, mert hát ez sok pénzbe kerül; sokba kerül úgy is a közigazgatás. Hát igenis kérem, én beadtam javaslatomat a kereskedelemügyi miniszteriumhoz s ott kiadták azt az illető osztálynak tanulmányozás végett és azt, hogy én most ezen javaslattal ide is jöttem, azért tettem, mert az volt a meggyőződésem, hogy a javaslatot, itt csak pártolhatják és az egyesület részéről a miniszterhez talán egy pártoló felirat fog menni.

PFÁFF FERENC véleménye szerint az állapotok javítására irányuló felügyelet megszigorítása, mint pusztán rendőri intézkedés, a kérdést megoldani nem fogja. Mert ha állana az, a mit a javaslat kontemplál, hogy egy ilyen, a magasépítés összes ügyeinek vezetését magában foglaló intézmény rendőri intézkedései által, — a szakképzettség és tudás mellőzésével, — is képes volna jelenlegi állapotainkat — a mint az a javaslatban mondatik — kielégítőbbekké tenni, akkor elégséges volna pl. a budapesti építő rendszabályok ismerete valamely épület létesítéséhez. Ámde alig akadna köztünk bárki is, a ki pusztán ezen építő rendszabályok alapján merné azt állítani, hogy azok egyéb szakképesség híján elégségesek volnának építő munkálatok létesítésére. Feltéve, de meg nem engedve, hogy az ily irányú rendőri intézkedések által — mint a minőket a javaslat proponál — helyzetünket javíthatnók, ezek fogamatba vétele és alkalmazása nem is volna kiterjeszthető szakmánk ama részére, a mely annak művészi oldalát képezi. Jelen tarthatatlan állapotaink megjavításakor figyelembe volna veendő nemcsak az építészet mesterségi része, hanem súly volna helyezendő a művészi rész megoldására is. Mert ki tagadhatja, hogy e tekintetben is teljesen tarthatatlan és ferde a helyzet? Fialat építész kollégáink nagyrésze vállalkozók, vagy oly hivatalok szolgálatába kénytelen belépni, a hol nagyon kevés esetben méltatják az építészet művészi oldalát is. Bár az ily helyeken eltöltött néhány év nem tekintendő minden esetben az illetőre nézve elveszettnek, mindazáltal a huzamosabb foglalkozás ily irányban alkalmas arra, hogy az igazi tudás és művészet utáni törekvés elnyomassék és a végeredmény az, hogy építőművészek helyett mesterembereket nevelünk. Ez az oka, hogy

nálunk a művészi értelemben vett architektúra nem halad. Ne a vállalkozók legyenek az iránytadók, hanem legyen megadva a lehetősége annak, hogy az építész megszerzett műszaki és művészi tudása alapján önállóan működő tényezőjévé váljék a társadalomnak oly mértékben, a mint őt arra szakmabeli tudása képesíti. A fent felsorolt nyomasztó körülmények hatása alól szintén csak úgy fogunk kiszabadulhatni, ha a kvalifikáció ügyét hozzuk először rendbe, hogy ki legyen zárva az a képtelenség, hogy építészeti dolgok tervezésére nálunk boldogboldogtalannak megtúrt joga legyen. Már most előáll kartársunk műszaki rendőri javaslatával, azt mondván, hogy addig is, a míg a kvalifikáció ügye megoldásra jut, fogadjuk el azt, a mely jelenlegi állapotunkat kielégítőbbé fogja tenni. Ha már nyomasztó a jelenlegi körülmények hatása építészeinkre, e rendőri intézkedések és az azzal járó gyámkodások csak újabb akadályai lesznek az amúgy is nagymértékben szűkös — valódi értelemben vett — építőművészeti fejlődésünknek. Nézetem tehát az, hogy nem a rendszabályok szigorítása és szaporítása, hanem a kvalifikáció által szerzett tudás fogja csak állapotunkat megjavíthatni, és a mint az egyéb szakmákban is előfordul, maguk a kvalifikált építészek fogják a velük egyenlő képzettségű kartársaik fölött az erkölcsi felügyeletet gyakorolni, a mit egy intelligens elemekből álló testületben mindenestre megfelelőbbnek tartok, mint bármely rendőri felügyeletet. Nem tartom a javaslattal való foglalkozást időszerűnek sem és pedig azért, mert az a, már előrehaladt stádiumban levő, kvalifikacionális tárgyalások eredményét hátrányosan befolyásolná. Tudvalevő, hogy a kongresszus határozata értelmében egyesületünk az illetékes helyre felterjesztést tett, a melyben jelenlegi tarthatatlan állapotunk rendezését, a kvalifikáció behozatalával óhajtja megoldani. E felterjesztés folyamán egyesületünk felhívott, hogy a kérdés megoldására vonatkozó részletes előterjesztéseit tegye meg, a melyeknek értelmében aztán a további eljárás fogantatba vehető legyen. Tizenötévi keserves vajadás után tehát végre ott volnánk, hogy meghallgattatásra találtunk oly helyen, a melytől a közjó érdekében is szakmánk ügyének végleges rendezését méltán reméljük. Kartársunk e javaslatá-

val viszonyaink kielégítőbbé tételét véli elérendőnek a kvalifikáció nélkül is és azt óhajtja, hogy ily értelmű javaslata egyesületünk által ugyanazon fórum elé terjesztessék, a hol a kvalifikacionális ügy leendő elintézve. E javaslat elfogadása nem volna egyéb, mint a kongresszus határozatának részben megtagadása és összezavarása két egymástól teljesen különböző kérdésnek; az intéző körökben pedig méltán azt a gondolatot kelthetné, hogy hisz maguk az építészek sem tudják tulajdonképen, hogy mit akarnak.

A tárgyalás során felhozottak hű képét adják azon rendezetlen állapotoknak, a melyekben az építési szakma ezidőszere szerint szenved. Nincs is köztünk véleménykülönbség abban az értelemben, hogy ezen állapotokat meg kell szüntetni s így a benyújtott javaslatnak nem annyira az általános része, mint inkább részletes határozmányai azok, a melyeket a folytatólagos tárgyaláskor figyelembe kellene vennünk. A miként és mi módon való megoldása a kérdésnek volna tehát a lényeg.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint keresni azon elvet, a melynek alapján az építészeti országos főtanács (?) működési köre volna megállapítandó. Véleményem szerint hivatal nem is volna képes oly terjedelmű felügyeletet gyakorolni és az építés száz meg száz részletére kiterjedő működést kifejezni, már csak a hivatal nehézkes adminisztrációja folytán sem. De tegyük fel, hogy e körülmény nem volna hátráltató ok; ekkor előtérbe lép ismét annak miként való szervezése. Ha egy hivatal mindazoknak a teendőknél, mint összes hatósági építkezéseink építésvezetése, leszámolása stb. megakarna felelni — akkor az legalább jelenlegi kvalifikált építészeinkből — azok csekély számánál fogva nem is volna létesíthető. (?) Feltehető az is, hogy a létesítendő központi igazgatóság egyéb teendői mellett a tervezést is hatáskörébe vonja, a mi nem kevés mértékben volna szükséges arra, hogy alapos — gyakorlati igényeknek is megfelelő felügyeletet gyakorolhasson. Azonban ez az eset ki van zárva, mert hisz ily körülmények közt a gyakorlatban működő építészek működési köre volna tetemesen redukálva. Ha tehát nem tervez a hivatal, akkor adminisztrál. Ezen esetben azonban attól kellene tartani, hogy a gyakorlati működéssel való szoros összeköttetés hiányában egyoldalúvá válnék; mert az építészet tudománya oly

tudomány, a melynek kihatása csak a gyakorlat által bírálható el helyesen. Képzhető volna végül még olyan módon való szervezése a hivatalnak, hogy tagjainak csak egy része volna hivatalnok, a többi — és pedig a nagyobb része — a gyakorlati életben működő privát építészektől állana. Tekintve azonban azt az óriás terjedelmű hatáskört és teendőket, — a hivatal kültagjai a tárgyalásokban való részvétel által annyira igénybe volnának véve, hogy ezt csak privát érdekeik és működésük elhanyagolásával tehetnék meg. Mindezekből látható, hogy egy ilyen központi műszaki rendőri hivatal létesítése oly terjedelemben, hogy az az ország összes építészeti ügyeinek éber őre legyen — olyan nehézségekbe ütköznék és költségekbe kerülne, hogy azt jelen körülményeink közt létesíthetőnek sem tartom. Bele váгна továbbá egy ily hivatal a kontemplált szervezettel a hatóságok autonómiájába — és így a jelenlegi közigazgatási rendszer nagy átalakítását tenné szükségessé, a mi hogy egykönnyen nem menne — további magyarázatok nélkül is eléggé világos. Végül pedig szükségessé tenné egy legmagasabb műszaki fórumnak — tehát egy új hivatalnak is a szervezését, — mert hisz a javaslat értelmében az csak közvetítő fórum volna, felelősségek és a végleges határozathozattal pedig csak a fölötte álló magasabb hatóság által volnának végleg elintézendők. A javaslat egyik passzusában — annak mintegy indokolásául, fel van említve, hogy az államépítészeti hivatalok jelen szervezetükben nem képesek megfelelni azon követelményeknek, a melyeket a magas építési ügyek alapos és szakszerű elintézése megkövetel. Ha e hivatal tényleg hiányokkal bír e tekintetben, — az még mindig nem lehet ok arra nézve,

hogy egy új hivatalt szervezzünk; mert e hiányok a magas építési ügyek elintézéséhez szükséges szakszemélyzet alkalmazása esetén könnyen volnának elháríthatók.

Még csak egy megjegyzésem volna, a javaslatot benyújtó kartársunk azon kijelentésére, hogy javaslata nem alterálja esetleg a kvalifikációs törvények megalkotását és hogy az ettől teljesen függetlenül volna megoldható.

Bármely más alapon szervezett kontrollal képtelenek vagyunk jelenlegi zilált viszonyainkat orvosolni. Mert ugyan miféle eredménye lehetne a szigorúbb felügyeletnek ott, a hol az előfeltétel a felügyelet megértésének alap oka, a szakképzettség, hiányzik? Hasztalan helyezük az építési ügyekkel foglalkozókat a szigorúbb felügyelet alá, hiába igyekezzünk a létező és létesítendő szabályzatok megtartása fölött őrködni, ha azok, a kikre az kiterjed, megmaradnak azon állapotban, a melyben most — a kvalifikáció nélkül — vannak. Mindezekből kitűnik, hogy a javasolt rendőri intézkedések alapján szervezendő központi hivatal létesítése nemcsak lehetetlen és felesleges, de ügyeink végleges rendezése szempontjából — a szakképzettség alapján — határozottan káros is volna. Ezt vegyék alapos megfontolás alá, a midőn a benyújtott javaslatnak el, vagy el nem fogadása fölött van alkalmuk határozni.

NEY BÉLA reflektál az elmondottakra és felszólalását következőleg végzi:

Minthogy — megvallom naivságomat — abban a föltevésemben, hogy örömmel fog fogadtatni javaslatom, alaposan csalódtam; minthogy azt látom, hogy javaslatomban nincs oly dolog, melyet sürgősnek elismernek: kijelentem, hogy javaslatomat pure et simple visszavonom.

KÉPZŐMŰVÉSZETÜNK.

A Képzőművészeti Társulat március 27-én délelőtt tartotta meg rendes évi közgyűlését gróf ANDRÁSSY TIVADAR elnöklete alatt Dr. AMBROZOVICS DEZSŐ titkár fölolvasta a Társulat múlt évi működéséről szóló jelentését. «Társulati működésünk — ugymond a jelentés — a lefolyt évben, melyről számot adni van szerencsénk, a millenárius év rendkívüli körü-

ményei után rendes kerékvágásba tért vissza. Első évünk volt ez a törvényhozásunk és kormányunk bőkezű gondoskodásából képzőművészetünknek adott új otthonban, mely első évünkre visszatekintve, örömmel konstatálhatjuk, hogy a társulatunk által közvetített művészi élet terén visszaesés nemcsak hogy nem állott be, de sőt következetes haladás

képét tükrözik vissza részletes adataink. Ha minden várakozást ki nem elégíthetünk: ezt a művészetünk érdekeinek közvetlen ápolására fordítható eszközeink elégtelen volta egyrészt kimentti, másrészt érthetővé teszi a mind sűrűbben kifejezésre jutó kívánalmakat. Megnyugvással számolunk be, hogy eszközeinket jól használtuk föl; de eszközeink gyarapítása kell, hogy gondunkat képezze, — s e mellett különösen szükségesnek mutatkozik, hogy azon közvetett eszközök alkalmazásának módjaival foglalkozzunk, melyekkel nagyközönségünknek a művészetünk termékei iránti lassú léptekkel induló, de mindenestre már is tapasztalható érdeklődését fokozzuk s ezzel művészetünk fellendülésének legigazibb talaját műveljük.

Ekkor következett a jelentés ama passzusa, a mely még jobban kiélesíti a festőművészek közt felmerült ellentéteket, a midőn a következőket mondja:

Művészi életünk a lefolyt évben különösen nevezetes eseményeket nem hozott; mi legalább nem tekinthetjük ilyeneknek sem a divatos izgatottságnak egyes jelenségeit, sem a művészi produkció azon egyes jelenetét, a milyen a nagybányai művészek külön kiállítása volt. Ez utóbbi a méltán felkeltett érdeklődés mellett, talán félreértést is szült, mintha ez művészeink között avagy társulatunkkal szemben a szakadás jelensége volna, épen azért szükségét érezzük annak, hogy a közgyűlés előtt a netaláni félreértésnek elejét vegyük annak kijelentésével, hogy ily szakadásról szó sincs s meg vagyunk róla győződve, hogy társulatunk egyöntetű működésére a jövőben ez kihatással nem lesz.

A jelentés után Hock János országgyűlési képviselő vette át a szót és élénk hatást keltő beszédében kemény kritika alá vonta művészetünk állapotát, kimutatván, hogy a haladást konstatáló jelentés nem felel meg a rideg valóságnak, mely szerint a művészi produkciók meddők, a művészi pályázatok sikertelenek. E bajok fokát a zsüri hibás szervezetében találja, mivel évek hosszú során ugyanama egyének, minden anyagi vagy erkölcsi felelősség nélkül, döntenek egy osztály sorsa fölött. E hibás szervezet mellett kapott lábra a művészek közt a klikk-szellem és protekció. Nem helyesli, hogy a zsüriben nem-művésztagok is részt vesznek, és kívánatosnak tartaná, hogy a művészi ügyek vezetését tisztán művészek

vezessék a művészi autonómia megteremtésével, továbbá sürgeti a művészet iránti érdeklődés fölkeltését célzó intézkedéseket, a melyek iránt már az iskolában kell megtenni a bevezetést művészi képek, műtörténeti olvasmányok és képes könyvek által, és meghonosítani kívánja a muzeumi és képtári előadásokat. Főntebbi nézeteit két javaslatban nyújtja be, hozzája függesztvén harmadiknak a BARABÁS MIKLÓS műveiből rendezendő kiállítás javaslatát, a befolyó jövedelmet a BARABÁS emlékszóbor alapjául szánván.

A javaslat fölött egy közelebbi összehívandó rendkívüli közgyűlés fog dönteni.

Annyi bizonyos, hogy bármily elágazók legyenek is e részben a vélemények, az országos képzőművészeti társulat önelégült kijelentése dacára nem ignorálható tény, hogy festőművészetünkben oly természetű antagonizmus támadt, mely fölött nem lehet egyszerűen napirendre térni, hanem most már elodázhatatlanná vált a fölmerült kérdések beható tanulmányozása és lehetőleg pártatlan elintézése úgy a művészet közvetlen érdekében, valamint a közönség megnyugtatóására. Mert ámbár vannak, a kik e versengést hajlandók az elvek eszményi diadalára magyarázni, a kevésbbé optimista szemlélő tisztában van az iránt, hogy ez alkalommal — sajnos — inkább a kenyérkérdés az izgalom forrása, mely ha még tovább húzódik, személyes perpatvarkodássá fajul és a tekintélyek értékének kölcsönös lekisebbitésére vesztegetett, jobb ügyhöz méltó buzgalom egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a képzőművészetek iránt még különben sem hevülő közönség körében az áhított rokonszenvet és bizalmat fölgerjessze s általában a műpártolást propagálja. De ki is lelje gyönyörűségét az olyan művészetben, a melynek jogosultságát maguk a művészek teszik kétségessé?!

Tehát örömmel látjuk, hogy a Hock János erélyes beleavatkozása döntésre viszi az ügyet, a mi egymaga oly érdem, hogy elnézésre hangol a véleményében felöltlő tévedésekkel szemközt, melyek által helyenként még önmagával is ellentmondásba keveredik. Mert ugyan minő alapon avatkozik ő a művészek dolgába, ha másrésről teljes meggyőződéssel kardoskodik a művészek kizárólagos autonómiája mellett?

O tehát vizet prédikál és bort iszik, midőn a művészet pártatlan szószólójaként szerepel, önkénytelen igazolván ama véle-

ményt, hogy a művészek magukban legkevésbé képesek egymással szemközt az objektív igazságosság álláspontjára helyezkedni, mindegyikük a maga irányát tartván az egyedül üdvözítő iránynak, mely oknál fogva a legtermészetesebb föltevés: hogy a legideálisabb követelményeknek megfelelő, művészeti fórum a magas műveltségű szakértő, de semleges elemek hozzájárulásával alkotható meg.

Továbbá sajnálattal kell konstatálnunk, hogy vehemens ügybuzgalma dacára Hock János sem bontakozik ki a képzőművészeti társulatnak ama egyoldalúságából, mely szerint évek óta csakis a piktúra ügyeit pertraktálják, míg a szobrászat alig, az építőművészet pedig soha sem kerül a napirendre. Holott talán az architektúra sem oly utolsó rendű kulturális tényező, kivált világvárossá predesztinált ifju fővárosunk rohamos fejlődésének jelenlegi nevezetes korszakában, a midőn minden mozzanat — mint a ser-

dülő ember életében — messze kiható következményekkel bír, annak az erőteljes szépségben való gyarapodását, vagy erőszakos eltorzítását jelentheti, a miért felelősséggel tartozunk az utókornak. E fejlődés nagyszerű arányait konkrétumokban tünteti föl ama statisztikai adat, hogy a főváros a legutóbbi évtized alatt 200 millió forintot meghaladó összeget fektetett építkezésekbe, a melyek azonban úgy közegészségügyi, mint esztétikai szempontból minden előrelátó kombináció nélkül, úgyszólván ellenőrizetlen önkénnyel eszközöltetnek s így nem lehet csodálni, ha létesített eredmények egyáltalán nem felelnek meg a beléjük fektetett tekintélyes összegnek.

Ha tehát a magyar képzőművészeti társulat nem tekinti föladatának legalább kísérletet tenni arra nézve, hogy legjobb meggyőződését ez irányba is kiterjessze, azon esetben tulajdonképen jogosulatlanul viseli kollektív jelentményű hangzatos címét.

AQUILA MESTER ALKOTÁSAI HAZÁNKBAN.

(G.) Hazánk régi román és csúcsíves stílű templomai úgy külső, hanem különösen belső festészeti díszszel is gazdagon voltak ékesítve.

A román egyházak nagy falterei mintegy felhívták az építőművészek festészeti tevékenységét, hogy azokat az egyház keretébe tartozó képekkel díszítse. A csúcsíves izlés elterjedése sem gátolta meg ezen műgyakorlatot, mint látjuk a XIV—XV. századból is találunk oly templomokat, melyekben a díszítő festő még elegendő teret talál az egyház keretébe tartozó képek alkalmazására.

A XI—XII. században a falképek tárgyait az ó- és új-testamentom, — KRISZTUS születése, élete és szenvedése; sz. MÁRIA és a szentek élete szolgáltatta, melyek ábrázolása nemcsak hazánkban, de Német-, Olasz-, Francia- és Svédországban is, a századok által szentesített, megállapított ikonografiai előképek után készültek. A fölfogás egyszerűségében, az alakok elrendezésében, sőt a legkisebb részletekben sem érvényesíthette a művész egyéniségét, s innen van, hogy a különböző országok e korú és tárgyú

művei oly sok hasonlóságot mutatnak. A képek kidolgozása többnyire fölületes. A színek árnyalása, kezelése, úgy a rajz kezdetlegessége, a lég- és vonaltávlát hiánya, az alakok merev tartása, az arcok megállapított típusa, jellemzi ez irányt s egyúttal hirdeti az egyház egyetemességét. Innen van, hogy nemzeti, vagy önálló iskola e korban és téren nem fejlődhetett ki.

A XIII. században CIMABUE, de különösen GIOTTO (1276—1336.) korszakot alkotó művészete, a hagyományos formákba természetességét, sőt egyéniségét is érvényesített. Ezzel a falképfestészetnek egy határozott művészi irányt állapított meg.

E szerencsés korszak befolyása alatt keletkezett a XIV. század elején hazánkban Steierországgal határolt részén egy nevezetes festőiskola, melynek művészeti produktumait, a maig fennmaradt s nagyobbára kisebb egyházak falképei hirdetnek. Mindenesetre sajátos, de szerencsés véletlen, hogy a viszontagságos idők folyamán többé-kevésbé műértő és kegyeletes kezekbe jutottak e reánk nézve nagyfontosságú és becsű művek. A művészi iskola

vezetője a Rakersburgból származó AQUILA JÁNOS festő és építőmester volt. (Sajnos életrajzi és egyéb reá vonatkozó adatot nem sikerült napfényre hozni.) Valószínűleg több tanítvány segítségével elégítette ki szépért lelkesülő elődeink művészi igényeit; műveink száma e feltevésre enged következtetni. Művészi tevékenysége írásban és képben hitelesítve van a turnicsai, veleméri és martyánci egyházak műalkotásaiban.

Az 1303-ban épített turnicsai románkori templom egy hajóval, kerek záradékus feltűnő hosszú szentélylyel bír, gyámkövei feltűnően szépen faragott virágokban végződnek. A templom hajója eredetileg lapos famennyezettel volt ellátva, később a hajót boltra vették és a boltüregek alapjául a falakat pillérekkel erősítették meg, így a templom oldalfalain levő festmények, a bemeszeltetéstől megkímélve, a templom padlásán láthatók.

A szentélyben, a mandorlában, JÉZUS a szivárványon ül könyvvel kezébe. A templom oldalfalain szt. LÁSZLÓ király életéből vett képsorozat van öt nagy méretű, jól megrajzolt és harmonikus színekben festett képben megörökítve. 1. Szt. LÁSZLÓ küzdelme a leányrabló kúnnal; 2. Szt. LÁSZLÓ koronáztatása; 3. Szt. LÁSZLÓ harca SALAMON királylyal; 4. Szt. LÁSZLÓ-nak a templom építője — AQUILA mester — mutatja a helyet, hol az építkezést folytatni akarja; 5. KÁLMÁN király koronáztatása.

E képciklus felfogása, elrendezése, kivétele igen hasonló a zsegrai (Szepes m.) és kassai templomokban levő hasonló tárgyú falképekhez, mi arra enged következtetni, hogy mind a három kép egy előkép után készülhetett; csupán egyes jelentéktelen részletben látunk különbséget. A turnicsai képeken Szt. LÁSZLÓ bárdal van ábrázolva, míg a zsegrai festményeken bárd helyett liliomos jogart tart kezében. A színezés tekintetében is igen csekély az eltérés, a zsegrai templom képein leginkább az élénk vörös, sárga, kék, arany színek dominálnak, addig a turnicsai falképeken a zöld, kék, arany.

Az átmeneti korszakból való veleméri templom egy hajós, sokszögű apsissal bír. A torony alatti kapuzat csúcsíves. A szegények háza festve volt, egyes nyomok még láthatók a jól festett «Ecc e h o m o»-ból. Egyik sarok kövén bajusztalan, hosszúhajú, sapkával fedett fő, — AQUILA JÁNOS mester képmása, — látható.

A templom hajójába lépve, nagyarányú falképek kedvező benyomást gyakorolnak a szemlélőre. A diadalív közepén JÉZUS a szivárványon ül, a mandorla négy végén egy-egy angyal; jobbra az áldottak, itt egy angyal a végítélet harsonáját fúja, balra az elkárhozottak, kiket tüzhányó ördögök csábítanak. Jobbra lent KRISZTUS a keresztfán, balra a METTERCIA. A szentélyben a gót tagozású ablak felett VERONIKA kendője, jobbra GÁBRIEL arkangyal, balra Sz. MÁRIA, ezenkívül MÁTÉ és MÁRK apostol jelvényei.

A templom nyugoti falán Szt. MIHÁLY arkangyal a lelkeket mérlegeli, a serpenyő egyik csészéjében egy angyal templomot tart, — mely azonban nem hasonlít a veleméri egyházhoz, — a másik csészében egy mezítelen lelket igyekeznek az ördögök sajátjuknak megszerezni. A hajó északi nagy és világos falterén két sorban vannak a képek elrendezve, melyeket egy festett mondatszalg választott el egymástól.

A felső sorozattól csak az alakok lábai láthatók, valószínűleg a 12 apostolt ábrázolta az alsó képsor a három keleti király hódolatát, fényes kísérettel, állítja élénk. Az összes műveket jó rajz és élénk, bár nyugot színezés jellemzi.

1392-ben AQUILA JÁNOS mester építette a martyánci átmeneti izlésű templomot.

A XVII. században még a régi lapos, festett mennyezettel bírt.

Az ablakoknak nagy része az eredeti tiszta alakban láthatók, s így mintául szolgálhatnak az építészetnek. A gyámkövek faragványai a haladt fejlődést mutatják, sudaralakú tornya, — a régi sisak-alakkal, — páratlan a maga nemében.

Falfestményei e korból való művek közül — Olaszországot kivéve — az első helyet foglalják el.

A hajó oldalfalain három sorban vannak a képek; az alsó sor: Szt. MÁRTON püspöknek — a templom védszentje — és más szentek legendájából vette tárgyúl; a következő sor: az apostolok köre; a mennyezeten: a mennyeekben való dicsőtési kör van ábrázolva.

A mester, Szt. MÁRTON püspököt, mint lovagot tünteti fel; hasonlóképen van a besztercebányai BORBÁLA kápolna egyik szoborművön ábrázolva; a szenttől balra vár, mögötte sisakos lovagsereg követi ugyanolyan frank viseletben, mint a turnicsai falképeken.

Az apostolok alakjai nagy méretekben páranként egymásfelé fordulva vallásos ihletséggel vannak festve; a képeket festető donatore összetett kezeiben mondat-szalagot tart. A térdelő papi alak aláza-tosságát kifejezendő felével kisebbre fes-tette magát.

Az apostolok bátorságot, erélyt kifejező taglejtései, arcvonásai, a kosztümoknak változatos összeállítása egy jól átgondolt és tervezett előrajz után készültek. Az apostolok kezei nagy hűséggel, természetes hajlással vannak megrajzolva, mit azonban a lábak rajzából nem lehet el-mondani.

A szentély képei három oldal szerint vannak beosztva. Az északi oldalon magyar Szt. ERZSÉBET, Szt. ILONA, Szt. BORBÁLA; szemben Szt. MARGIT, Szt. APPOLÓNIA és egy négytornyú templomot tartó ismeret-len királyi hölgy. A harmadik oldalon

Jézus életéből vett jelenetek vannak ábrá-zolva, felette AQUILA arcképe látható.

Az oltárral szemközti diadalíven Szt. GYÖRGY és Szt. PÁL látható.

A mennyezetén KRISZTUS mandorlában trónján ül a négy evangelista jelvénye által környezve. A boltsüvegek gerincei zárókőben egyesülnek, melyen Isten bá-ránya van festve. A boltsüvegek mező-nyeiben egymásfelé hajló angyalok mondat-szalagot tartanak; sajnos már csak három olvasható.

Nagyon érdekes még Szt. MÁRTON püspök halálát ábrázoló kép.

AQUILA iskolája ékesítette a tótlaki templomot is. A mennyezet képei az Istenség dicsőítését tárgyalja öt képben.

Művészetünkre nézve nagybecsűek a svéd templomok falfestményei, mert megtaláljuk azokban azokat az előképeket, melyeket AQUILA mintául használt.

AMERIKAI MAGASÉPÍTMÉNYEK.

Irta: B. T.

Az öntöttvas hátrányairól akarunk e cikkben szólni.

Az öntöttvasat szerkezeti célokra csakis az oszlopoknál alkalmazták. Használják ugyan még most is öntöttvas oszlopokat, de ezeket a szegecseltek már annyira kiküszöbölték, hogy az amerikai építészek bebizonyított és letárgyalt dolognak ismerik el az öntöttvasnak szerkezeti célokra vonatkozó impraktikus (sőt sok esetben veszélyes) voltát. Nálunk még szelvény-hosszában alkalmazzák és ezért tartom helyénvalónak, hogy erről értekezem.

Két főokot különböztethetünk meg, melyek miatt az öntöttvas veszélyessé válhatik.

Az első maga az anyag, mely oly bizonytalan jellegű, hogy annak használatát hid-szerkezeti célokra már régen elvetették. Azzal állhatnának ugyan elő, hogy épü-leteknél sokkal kedvezőbb a szerkezet helyzete mint a hidaknál, melyek egyen-lőtlen megterhelést, váratlan lökéseket kénytelenek eltűrni és így folytonos rez-gésben vannak.

Erre azt a választ adhatjuk, hogy igaz ugyan, miszerint épületeknél a megterhe-lést egyenletesnek vehetjük és az az eshetőség, hogy váratlan lökéseket kap-

junk, sokkal inkább ki van zárva, mint a hidaknál; de másrészt az oszlopok rit-kán viselik a terhet oly kedvezően, mint azt a hidaknál teszik. Egy nagyon is számbavehető excentricitást kell tekin-tetbe vennünk az épületeknél alkalmazott oszlopoknál, mely excentricitás onnan származik, hogy a teher nagyobb az oszlop egyik oldalán, mint a másikon és ennélfogva az ebből keletkező hajlító erők lényegesen befolyásolják és megnagyob-bítják az oszlopra direkte vertikálisan ható összenyomó erőket.

Ha tehát bebizonyítottak vették már, hogy az oszlopok a hidaknál kedvezőbb megterhelést kapnak, mint az épületeknél és ha látjuk, hogy hidépítésnél az öntött-vasat elvetették, igazoltnak találhatjuk azt is, hogy ugyanezt tették az épületeknél is, a hol a szerkezet erősebb és megbíz-hatóbb anyagot követel.

Áttérhetünk most a másik okra, mely miatt az öntöttvas veszélyes. E két ok ugyan nagyon szorosán függ össze egy-mással, a mennyiben az első a második-nak csupán folyománya, mégis jónak láttam könnyebb megérthetés céljából ezeket külön-külön tárgyalni.

Második okul felhozom mindazon körülményeket, melyek az öntött tárgyak készítésénél előfordulnak s melyek mindent mást bizonyítanak, csak egyformaságot, szilárdságot és megbízhatóságot az anyagban nem.

Üres öntöttvas oszlopoknál, midőn az anyag még olvadt állapotban van, a közepső magnak felhevülése és így kiterjedése folytán a felső tér szűkebbre szorúl, ennek következménye pedig az, hogy a fém vastagsága fennt kisebb, s megnagyobbodik lent. Kaptunk tehát egy oszlopot, melynek falvastagsága egyenetlen.

Egy másik eshetőség az, hogy ha szükségessé válik az öntendő tárgy hossza miatt az olvadt anyagot a formába két oldalról önteni, akkor a 2 felület, melyeknek egyesülniök kellene, legtöbbszörre annyira kihült már, hogy lehetetlenné vált a vas tökéletes egyesülése és vegyülése s épen azon a helyen, a hol az oszlopnak a legnagyobb erővel kellene rendelkeznie, kapunk egy gyenge és tökéletlen forradást. Eme eljárás eredménye is tehát egy rosszul sikerült, megbízhatatlan oszlop.

Felemlíthetem még mint igen gyakori okát az öntöttvas tárgyak rosszul sikerült voltának azon körülményt is, hogy míg egyrészt a bezárt lég egyes buborékokat, kis üregeket okoz, addig a fenéken összegyülemlött pizok szintén hozzájárul az öntés tökéletlenségéhez.

De a legfontosabb ellenvetésem mégis az, hogy a hülési procedura alatt az anyag egyenetlenül húzódik össze, ennél fogva oly belső erők léphetnek akcióba, melyek legtöbb esetben a legcsekélyebb okra is törést okoznak az oszlopban. Sokszor oka a szerencsétlenségnek a rossz megrajzolás és gondtalanság a munka kivételénél, de kedvező feltételek mellett is oly nehéz egyformaságot az öntésnél biztosítanunk, hogy igen ritkán találkozhatunk oly öntvényvel, mely teljesen ment volna az összehúzódtástól.

Mint ennek illustris példáját felhozhatom azon esetet, hogy midőn a «HAY-FOUNDRY AND MACHINE Co.» telepét látogattam meg, mely NEWARK-ban JERSEY államban van, s azon műhelybe értem, melyben a már teljesen elkészített anyagok, csupán az inspektor (felvigyázó, a ki a felelősséget is kénytelen viselni), felülvizsgálatát várták, hogy azután rögtön szállíttassanak, épen munkában találtam a felügyelőt. Elhaladunk egy hosszú hatal-

mas oszlop előtt, a felvigyázó végig kopogtatja kalapáccsal és már tovább is halad. Nekem egy kissé tompának tűnt fel a hang és visszahívtam. Ő egy kissé kelletlenül, hanem most már mégis figyelmesebben körül kopogtatta az oszlopot s végre is elértünk ahhoz a helyhez, a hol az oszlop hangja a legtompább volt, de akárhogy kerestük is, semmiféle repedést nem tudtunk találni. Erre ő egy kissé erősebb csapást mér az oszlopra, s ime kiesik egy 35 ctm. hosszú és körülbelül 11—12 ctm. széles darab, melynek vastagsága az oszlopfal volt, úgy, hogy az oszlopban egy megfelelő teljes lyuk támadt. Ha már most az inspektor nem vigyázza meg figyelmesen az egyes darabokat (sokszor nem is teheti) az ily darabokat elszállítják és a helyszínén fog történni szerencsétlenség. A minthogy történt is. Egy épen ehhez hasonló oszlopot állított fel a «LEWINSON AND JUST» cég, mely NEW-YORK-CITYBEN a 42-dik utcában bír műhelyekkel és a felállítás után alig egy órával az alkotmány összedült. Szerencse, hogy emberáldozat nem volt, különben a cég lett volna büntetve, mely az inspektort vette volna ismét elő, a ki pedig sokszor szintén nem lehet felelős.

Azt hiszem elég illustris példával bizonyítottam a hátrányokat.

Előnyül szolgál eme oszlopoknak, hogy ellenállásuk elég nagy a vertikálisan ható erők ellen. Viszont a széthúzás ellen semmi sem. Míg nem ismerték az acélt mint építészeti anyagot, nem csodálhatjuk, hogy sokat alkalmazták az öntöttvasat. De a mint az acél alkalmas voltát kipróbálták, elvetették azt az anyagot, mely megbízhatlansága folytán azt követeli, hogy egy biztossági faktort vegyünk számításunkba, mely nem kevesebb mint 8—10.

Míg az OLD-COLONY building CHICAGÓBAN élő példája, a régi methodusnak és annak anyag pazarlását töméntelen sok oszlopával fényesen bebizonyította, addig az összes modern épületek már hengerelt acélt használnak, melynek különben is az összenyomás elleni ellenállása, a körülményektől függően 5—10,000 fonttal és a hajlítás ellen való végső ellenállása 50—100,000 fonttal négyzethüvelyenként nagyobb az öntöttvasénál.

Később rátérünk az összeköttetések könnyűségéhez, melylyel a tartókat az oszlopokhoz vagy tartót-tartóhoz stb. összekapcsolnak s ezzel összehasonlítva az öntöttvas nehézkes, sokszor lehetetlen

összeköttetését, s tekintetbe véve az eddig felsorolt ellenvetéseket is, megmagyarázva láthatjuk azt az ellenszenvet, melylyel a civilizált Amerika bír az öntöttvas ellen,

s azon tényt, hogy ezt az anyagot elvetették. És mi, a «művelt» Európa egyik elég számbavehető monarchiája, még se tettük, se nem tesszük.

EGY UJ ELMEKÓRODA.

IRTA: AHAM.

A Kolozsvárt építendő elmekóroda tervrajzai költségvetéssel együtt elkészültek s legrövidebb idő alatt kerülnek az építőbizottság elé, jóváhagyás végett.

Alkalmam volt bővebb felvilágosítást nyerni az érdekes építkezés felől, mely méltán foglalkoztatja nemcsak a város, hanem egész országunk érdekelt feleit.

Statisztikánk eléggé tisztán kimutatja elmebetegeink szaporodását s ez ideig létező elmekórodáink mind szűknek bizonyulnak. Ez elég szomorú jelenség, hanem tény, hogy elmebetegeink számának csak növekedését várhatjuk s hova-tovább a szám sokkal magasabb fokot mutat, mint más kórodáknál lévő betegek száma.

Ha visszagondolunk még az alig mult 60-as évekre, az örültség és a bolondokháza említése is borzalmat idézett elő. Igaz, az akkori kórházak építkezési módora nem is volt nagyon bizalomgerjesztő, vagy legalább is megnyugtató. A bolondok házát magas kőfal, vasrostély, szorosán zárt kapu nélkül el sem lehetett képzelni s berendezésével vetekedett bármely fegyintézettel.

Ma, hála a pszichiatriának, ez ifjú, hanem alapos tudománynak, másképen gondolkozunk. Az ó-kor orvosai már foglalkoztak és haladtak a feltevésével, hogy az elmezavar — betegség. Lázzal és a test nedvének változásaival hozták kapcsolatba, csak kár, hogy feljegyzésökről semmi sem maradt meg.

A középkor scholasztikus-babonás képzelmeke az elmezavart ördög művének, égbüntetésnek, exaltációnak bélyegezte. Nem az orvos, hanem a pap foglalkozott az eszelőssel s belőle az ördögöt kiűzni igyekezett, ha nem tömjénnel, úgy bottal.

Századoknak kellett letelniök, míg a tudomány bővebben foglalkozott a szerencsétlenek sorsával. Még KANT is ama teoriát állította fel, hogy az elmezavar meghatározása nem az orvosok, hanem a

filozofusok körébe tartozik. — Nos, ő maga is elmebeteg volt.

Még 1836-ban ESQUIROL, HEINROTH, BENEKE és mások szerint az elmezavar csak a bűn következménye, mely addig gyakorolja hatalmát a testre, míg végleg tönkreteszi és a lelket is felemészti. Ilyen és más e fajta bölcs teoriák ellen küzdöttek a somatikusok, élükön NASSE és JAKOBI-val, kik az elmezavart szervi megbetegedésnek magyarázták.

Tanok győzött; a miért ezelőtt 60—70 esztendővel küzdeni kellett, ma természetes alapja a pszichiatriának és senki sem kétkedik e tan feltevéseiben és konklúzióiban.

Minden művelt egyén helyesnek találhatja a tudomány e lelkes zászlóvivőinek igyekezetét; az elmebetegeket nem fegyencek módjára kezelgetni, hanem az üdülés, épülés és megnyugvás érzületét még külsőleg is az elmeógyógyintézetek építési módorában kifejezésre juttatni, hogy az ne borzalmat, hanem reményt öntsön e beteg és hozzátartozóiba az esetleges felgyógyuláshoz.

A kolozsvári elmekóroda a legelső lesz országunkban, mely megfelel az előbbi követelményeknek.

Pavillon rendszerben, a betegek szerint osztályokra, tisztviselői és igazgatói épületekre van tervezve. Fal helyett vasrács keríti körül a nagy komplexust igénylő intézményt. Kolozsvár egyik magaslatán az úgynevezett Házsongárd oldalában fog elterülni. (Házsongárd MÁTYÁS király kedvenc vadászterülete volt nyulakra [Hasengarten], innen az elnevezés.) Bájos, kies hely, csendes, nyugodalmas, épen elmebetegeknek való.

A terv értelmi szerzője, ki zsenialitással állította össze e művet, a jelenlegi kóroda érdemes és fáradhatatlan igazgatója, ki a tudománynak és humanizmusnak egyformán önzetlenül és önfeláldozással szolgál.

Ideje, hogy az állam többet is áldozzon az olyan intézetek előmozdítására, a melyek hirnevünket megszilárdítják a sokkal előbbre haladott Nyugot előtt.

Az összes munkálatok az épületek berendezésével együtt egy fél millió forintra vannak tervezve. Kivánatos lenne az egész összegről szóló költségvetés jóváhagyása.

A SZIBÉRIAI PACIFIC VASUT.

IRTA: ACHAM.

A nagy oceánnal való összeköttetést eszközlő vasuti vonal építését 1893-ban kezdték meg és három év múlva elkészül.

Ez óriási vállalat létesítésén az orosz kormány teljes erejéből dolgozik s mindent elkövet a fentjelzett határidő pontos megtartására. Az építkezés befejezését először 1907-re tűzték ki, de miután nem csak politikai, de közgazdasági szempontból is kiszámíthatatlan előnyöket nyújt Oroszországnak e vonal megnyitása, megfeszített erővel igyekeznek vele a leg-rövidebb idő alatt elkészülni.

Angolország féltékenyen nézi e vállalat haladását és esetleges sikerét; van is oka reá, mert a szárazföldön épített sokkal rövidebb út, teljesen kiveszi kezéből kereskedelmi forgalmi cikkeinek túlnyomó részét. Különösen a tea és gyapot behozatala Chinából és Japánból, a mi az oroszok kezébe menne át; ez pedig az angolok államháztartásában nagy összegű különbözetet jelentene!

Ha tekintetbe vesszük, milyen tájakon fut végig e vonal, úgy megértjük, hogy közgazdasági szempontból fölülte fontos a létesítése. Mert ha Szibéria északi része, melynek több mint négy millió lakosa van, klimája által a kulturából ki is van zárva, déli része is nagy mennyiségű kincset nyújt. A hegység tele van ércekkel és szénnel, a lejtők kitünő termőfölddel kínálóznak és az 59-ik fokig a buza is megterem. E földek eddig részben lakatlanságuk, részben a rossz közlekedés miatt teljesen parlagon heverték.

A messze kinyuló fenyőerdők — prémet szolgáltató állatok — fossil elefántcsont, mindmegannyi heverő kincs; a halászat teljesen fejletlen, holott a folyók gazdagon telve vannak halakkal. E kincsek értékesítésével Oroszország méltán foglalkozhat.

A kiépítendő vonal hosszúsága — szárnyvonalait hozzá nem számítva — 8000 kilométer. Kiinduló pontja Tscheljabinsk az Ural keleti aljában, mely állomás már 1893-ban közvetlen forgalmi összeköttetésben állott Moszkvával, Pétervárral s így Európa minden nagyobb városával.

Tscheljabinsk-től Kolywann-ig húzódik az első, t. i. nyugoti vonal, mely 1800 kilométer hosszú. Egyhangú, hanem termékeny lapályon vezet át, melynek kiépítésének nehézségeit növelte az, hogy az építésre szükséges anyagot az Ural hegységből kellett a már kész vonalon a helyszínére vinni. A délről fekvő Omsk városig vezető szárnyvonal hossza 8000 kilométer, mely 1896-ban már készen állott.

A vonal második része, a közép szibériai vasut Kolywann-tól Irkutsk-ig 1700 kilométer hosszú; kiépítéséhez 1893-ban kezdtek. E területen meglehetősen nehézségekkel kell megküzdeni, mert az Altai hegység északra nyuló sziklái és a Sajani hegység, kemény munkát adott, nemkülönben a sebes folyású vizek, melyeket jó vasszerkezettel áthidalni kénytelenek voltak. Így például Kolywannnál az Ob folyót 850 méter hosszúságban kellett áthidalni. Krajnojarsk-nál a Jenisset folyó hidja 1 kméter hosszú, melyhez a szükséges vasanyagot a Jenissein hozták le.

Irkutsk-tól Missovszkájá-ig 310 kilométer hosszú vonal a meredek sziklák között festőileg szépen fekvő Baikal tó déli része körül vezet. E tó 2000 méter magasságban fekszik a tenger színe felett. Meredeken vízbe nyuló sziklái, hegytorkai sok fordulót és műépítéseket igényelnek, azonkívül egy 4 kméteres alagutat. Ez aránylag rövid vonal kiépítésénél előrelátható nehézségek és hozzá szükségeltető anyag terhes szállítása, melyet mind a két végponttól kell hozatni, arra készletti

az építő hatóságot, hogy ezt a vonalat csak akkor vegye munkálatba, ha keleti része is teljesen kiépült.

Myssowskájától Skretensk-en át Chabarowská-ig 2250 km-ternyi hosszúságban a vasuti vonal az Amur folyó völgyében szorosán határolja Chinát. Chabarowská-tól Wladiwostok-ig a vasut már 1896-ban készen volt.

Wladiwostok mint végponts egyszerűsmint kikötő a nagy Océánon, illetve japáni tengeren, eddig is nagy fontossággal bírt katonai operációknál a messze Keleten, de fontossága még nagyobb lesz most, ha szárazföldön, rövidebb úton lesz összeköttetés a Nyugattal.

A szibériai vasut építkezését teljesen a cár elnöklete alatt álló katonai hatóság intézi. A munkálatokat a várnöktest vezeti, a munkaerő számüzettekből és fegyencekből (!) áll.

A pálya egyszerű, orosz vágánytávolsággal (1.25 m.), inkább alsóbbrendű teherforgalomra, mint személyszállításra van számítva és a megfelelő egyszerűséggel készül.

50 kméter távolságra 200 állomás van kitűzve, melyek közül a nagyobbak elszállásolási épületekkel lesznek ellátva.

2000 lokomotív, 3000 személy- és 30.000 teherszállító kocsi áll rendelkezésre. A személyszállító kocsik csak III. és IV. osztályosak; a vonatok étkező kocsikkal is lesznek ellátva. Menetgyorsaság 25 km. óránként.

Ez óriási vállalat a költségvetés szerint csak 760 millió márkába kerül, pedig hossza felénél több az amerikai pacifik vasutak hosszánál.

Legköltségesebb a 310 km. hosszú Bgikaltó körüli rész, melynek km-tere 150.000 márkába, tehát az egész 46¹/₂ millióba kerül.

BOBULA JÁNOS FELOLVASÁSA,

melyet a „Magyar Mérnök és Építész Egylet“-ben f. é. április 16-án tartott.

«PEST-SZT.-ISTVÁN» a neve annak az új városnegyednek, mely a családi házak létesítése céljából keletkezik a főváros közelében és a melynek mibenvoltát bátor leszek ismertetni.

A mint tudni méltóztatnak, évekkal ez előtt az Orcy-kert mögötti tisztviselői telepet nagy, fáradságos munkával és tetemes anyagi áldozatokkal létesítettem, a mely telep akkortájt csak a tisztviselők számára volt szánva, de ezt a jellegét már mai napig egészen elveszítette.

Azonban Budapest rohamos fejlődése és a Kelet és a Nyugat között keletkező világváros jellege felé haladó irányzata, megérlelte már azt az eszmét, hogy nemcsak a tisztviselő számára kell megépíteni a családi házat, hanem más halandó polgárnak és családjának is kell megteremtteni az egészséges, nyugalmas otthonát.

Ezt természetszerűleg megkövetelik minden világváros viszonyai.

Hogy mi még nem állunk egészen a világváros talaján, azt jellemzi leginkább egy megfigyelendő tünetény.

A világvárosokban a jobbmódú, gazdagabb emberek főtörekvése az, hogy a rossz levegőjű városon túl, — és pedig jó

messzire, családi házat építsenek maguknak.

Nálunk eddig ellenkezőleg, csak a szegényebb sorsú ember áhítozott a családi ház után; jobbmódú polgáremberünk alszékenből, az ilyen családi házat csak «zsebrákság»-nak tekintette és legnagyobb ambíciójának azt tartotta, hogy benne a városban, ott, a hol a csatornabűz trónol, nagy házzal bírjon, melynek sok lakója legyen és a mely nagy házban neki is lehet levegőnélküli «alkóvenes» lakása, hová azután a hálószobáját teszi, hogy így életének felerészét fuladt levegőben tölthesse családjával együtt.

A mi jobbmódú polgári emberünk megveti az olyan családi házat, a melyben ő maga lakhatna, hanem neki csak nagy ház kell már azért is, mert az ilyen nagy bemalterozott és gypszszel tetovált házat nálunk «bérpalotának» csúfolják és az ilyen «bérpalota» monstrumnak ő lehessen a tulajdonosa. Az ő keblét ez telíti meg büszkeséggel, — ha a mellett családja egészségileg mindjárt el is satnyúl, vagy tönkre is megy.

Pedig az a kisebb, jó levegőn lévő családi ház, a mely egész családjának az

észszerű igényeit tökéletesen kielégítené, — ez a családi ház lenne a polgári jobb-módú embernek is, nemcsak jó otthona, hanem valóságos palotája egész családja számára.

Az az új mozgalom, a mely most fejti ki tevékenységét a családi ház megalkotására, erre a jelzett álláspontra helyezkedett és nemcsak tisztviselő számára, hanem más polgár számára is igyekszik otthont teremteni.

Erre az álláspontra tereltettünk különösen

- a) a főváros rohamos terjedése miatt;
- b) egészségi, — vagyis jobban mondva: a nagy, — a világváros jellege miatt, egészségtelen viszonyok folytán és
- c) élelmezés s így megtakarítás szempontjából.

A nagyvárosok lakói régen követik ezt az egészséges irányzatot és e tárgyról órahossziglan tudnék önöknek felolvasni és dolgokat előadni, melyeket azonban önök ép úgy ismerik mint én; s azért csak röviden akarom kiemelni azt: hogy ez az irányzat az, mely egy nemzet fejlődésére rendkívüli nagy befolyást gyakorol és a mely, — a mint azt az amerikaiaknál, az angoloknál, a franciáknál és a németeknél tapasztaljuk, — oly bámulatos dolgokat hozott létre, melyek a világ társadalmát uralják; — mert «csak az egészséges testben foglalhat helyet az egészséges szellem és a nemes lélek». Ezt pedig a művelt nemzetek az által kultiválják, hogy egészséges lakásokat létesítenek családjaiknak.

Ezeknél a nemzeteknél a fenti három pontban foglalt okok miatt, — még a leggazdagabb emberek is kint a városból laknak nagy távolságokban.

Csak példának okáért és az összehasonlítás miatt a mi viszonyainkkal, legyen megengedve, legalább egy ilyen családi házleírását felemlíteni.

Vegyük például az amerikai városok közül New-Yorkot.

E nagy városnak a belseje, a City első sorban való felemlítést érdemel, mint üzleti városrész. Nincs benne lakóház. Este olyan, mint ha kihalt volna.

A házakat itt magasra építik és minden emeleten van üzlet. Ezt azért teszik, hogy lehető kis helyen legyen az üzlet; de meg azért is, mert itt a telek igen drága.

A cityt azután körülövezik a városi 2—3 emeletes lakóházak s ezek egészen

csak családi jellegűek. Nagyon kevés közöttük a bérkaszánya.

Ezen házaknál a földszint parapetje 15 ctm. magasabb az utca színvonalánál. A földszinten van az ebédlő és a konyha elhelyezve.

Az I. emeleten található a parlor (parla), szalón; a conservatory (zongora terem) és a library (leibreri), a könyvtár. Az előcsarnokból (hall-ból) vezet felfelé a lépcső az emeletre (rendesen faalkotmány), mert a háznak külön lépcsőháza nincsen. Második emeleten vannak a család háló- és fürdőszobái; nagyobb családnál pedig a III. emeleten szintén hálószobák vannak. Az ilyen családi ház előtt 3 méteres kertecske van.

A cityt körülövező várost körbe fogják a külvárosok, melyekben azután megtaláljuk a valódi és a tulajdonképeni family-house-okat (fámi házakat), melyek 1—2 emeletesek és pavillon rendszer szerint vannak csoportosítva. Szépészeti szempontból megemlítendő, hogy ezek a házak magas tetőkkel igen festői képet nyújtanak. E házak távolsága a citytől 2—3 órát tesz ki a vasuton, és berendezésük körülbelül olyan, mint a városi lakházaké; hanem igen ritkán van három emeletes családi ház.

Az amerikaiak ép úgy, mint a franciák szeretik a padlásszobákat is. Belső berendezésüknél felemlítendő, hogy kloszetjeiket a fürdőszobákban helyezik el és a falakba rakják szekrényeiket.

Az építkezés anyaga fa és ritkábban fordul elő a kőépítkezés.

E házak felépítését nagyon könnyen teszik lehetővé a szegényebb sorsú ember számára a nagy egyesületek. Ezek az egyesületek találnak módot arra, hogy a lakbérért, a mit szegényebb sorsú ember fizetne, a saját házában lakhassék.

New-Yorkban ilyen a Cooperativ Building-plan ass'n (kooperatív bilding-plán asszociészn), mely eddig több mint 24,000 ilyen épületet épített fel.

A minő az amerikai családi ház, épen olyan beosztással épül az angol családi ház is, — és az angol még nagyobb barátja a családi háznak, mint az amerikai, mert az angolt a térvizonyok inkább kényszerítik e helyes útra.

A londoni ember órahosszant megy a vasuton minden nap és boldognak csak a családi házában érzi magát. Azok az angol családi házak, a melyek a cityn

kivül és távolabban a fővárosoktól épülnek, valódi mintaképekül szolgálnak. Nagyobbára csak egy emeletre épülnek; szabadon állók és köröskörül kerttel vannak bekerítve.

A francia és a német családi ház beosztásban különbözik az előbbiektől.

De nekünk is számolnunk kellett viszonyainkkal, embereinkkel s ezek szokásaival. Ezért a mi családi házunk is különbözni fog a külföldi családi házak típusaitól.

Legelső sorban számolni kellett a mi emberünk nehézkességével. Azt akarni a mi emberünktől, hogy $\frac{3}{4}$ vagy 1 óra távolságra menjen az ő családi házába, — ez a lehetetlenségek közé tartozik! Ez esetben inkább lemond minden családi házról, minden egészségi jótéteményről, mintsem hogy egy óra távolságra legyen a háza a központtól és inkább beköltözik a dohos, levegő nélküli lakásba a város belsejében. Nagyon gyakran találkozunk emberekkel, a kiknek a ruhája telítve van a nedves lakás penészével. Ők azt már nem is érzik, és azért egészséges családi ház nem kell nekik: No, majd ők falun laknak! — mondogatják — még mi? inkább a fővárosi, levegőnélküli utcáiban vesznek lakást, mintsem hogy kijárjanak a jó levegőre.

Mindezen előtételek miatt kellett tehát olyan helyet keresni a fővárosi magyar családi ház számára, mely a mi emberünk nehézkességét képes legyen leküzdeni és mely mégis az egészségi viszonyoknak megfeleljen.

A feladat nem volt könnyű, melyet azonban sok fáradozás után sikerült megoldani és azt hisszük, hogy a családi házaknak most kiszemelt helye az egyedüli, a melyet a kitűzött célra még felhasználni lehetett, — már t. i. a mi emberünk kívánsága szerint úgy, hogy közel legyen a központhoz.

A külső kerepesi-uton, 9 kilométernyi távolságban a főváros központjától fekszik ez a hely, 30 méternyi magasságban Duna felett, szép fensíkon, melyről gyönyörű panorámát nyújt az alatta fekvő főváros és a budai, meg a váci hegyláncolat.

A kerepesi-út mentén, kifelé menve, jobb oldalt fekszik a Ferenc József lovasági laktanya, a melytől kezdve egészen Kőbányáig és az új családi házaink negyedéig, tervezi jelenleg a főváros az új nagy városligetjét. Ez a körülmény min-

denesetre biztosítja családi házaink alatti területen a szabad légmozgást még az esetben is, ha a kerepesi-út baloldalán egészen végig házak épülnének fel, a mi bizonyára rövid tiz év alatt meg is történik.

Talaja e családi házak területének homok és kavics; 8—10 méternyi mélységben pedig vannak a legkitünőbb források vizek.

Közlekedés ez új városnegyedhez már jelenleg is meg van a keleti pályaudvar melletti cinkotai helyiérdekű vasút által, melynek átalakításán a hivatott tényezők most dolgoznak, hogy azt villamos üzemre berendezhessék és meghosszabbítsák a dunaparti Eskütérig földalatt, a kerepesi-uton és KOSSUTH LAJOS-utca alatt. Közigazgatási bejárása e vasutnak már meg is tartatott és a mint biztos forrásból értesülve vagyok, rövid pár hét alatt kiadják reá az építési engedélyt.

E vasut 60 kilométernyi menetsebességgel fog óránként közlekedni s így az Eskü-tértől ki lehet jutni a családi házak új negyedébe 16 perc alatt. És hogy még a legmesszibb menő igényeket is kielégítsük, az új villamos vasuton kieszköztük az egész éjjeli közlekedést.

Igy tehát meg lenne oldva a «nagy távolság» kérdése is.

Csodálatos és bámulatos azonban mind e mellett az, hogy vannak igen sokan, a kik még ezt is nagy távolságnak tartják, és megmaradnak inkább a poros és a rossz levegőjű szűk utcák lakásaiban.

Igen nehéz dolog volt a szükséges területet biztosítani, mert 69 tulajdonossal volt dolgunk; de özv. BENICZKY BATTYÁNY ILONA grófnő és Cinkota község előljárói elősegítették ügyünket ama jól felfogott érdeküknél fogva, hogy az új városrész az ő nagy hasznukra így fog válni.

A 102 hold nagyságú biztosított területet 462 háztelekre osztottuk, melyek közül a legkisebb telek 250 négyzet öles. Kivágtuk a szükséges 6 és 12 öl széles utakat, a 2000 □^o területű piacot; az iskolákra és más középületekre 1900 □^o-nyi területet; és 1400 □^o-nyi telket a vendéglő, kávéház, kaszinó, szálloda és szinpaddal ellátott teremre. Ilyen beosztás mellett a telek ára 3·80 és 4·50 frt közt váltakozó

árba került, a mely árakban az utak és más telekterületek már bennfoglaltatnak.

Az említett kaszinó épületet egy vállalat fogja létesíteni, a mely bizonyos használati idő multán, — amortizálván a megfelelő haszonnal befektetett tőkéjét, — az épületet a városnak jókarban tulajdonul adja át, melynek jövedelme a közcélú kiadásokra fog fordíttatni.

De ezenkívül lesz több kisebb vendéglő, a melyeknek száma azért korlátoztatott, hogy az illető üzletemberek megélhessenek és a mellett jó árúkkal láthassák el a lakókat. Nagy fűszerkereskedés, nagy trafik, gyógytár, posta, távirda és telefon helyiség; 2 hentes, 2 péküzlet, 2 mézárós, 1 cukrászda, 5 szatócsüzlet, 1 szénkereskedés — a város különböző részeibe osztatott szét és ezek az üzletek, egy kettő kivételével, már el is foglaltattak.

Mindezeket a dolgokat vezeti és intézi, a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályok alapján, a «Pest-Szt.-István» családi házak egyesületének az igazgatósága.

«Pest-Szt. István» városnegyed az önállósítást már ki is mondotta s így önálló városrészt fog képezni a főváros közvetlen közelében. Feltehető, hogy a tözsomszédságban létező Mátyásföld nyaraló telep, saját érdekében közigazgatásilag a «Pest-Szt.-István»-hoz fog csatlakozni.

Már ezen feltevésben a piac, — a mint a térrajzon látható, — a város egyik oldalára tétetett azért, hogy azt, így azon az oldalon fekvő Mátyásföld is használhassa, a mely nyaralótelep nem létesít piacot. Úgyszintén nem kell neki iskolákat létesíteni, melyeket a «Pest-Szt.-István»-on használhatja. Ellenben a Mátyásföld emeltet templomot; létesített parkot 46 hold területtel és épített óvodát, a melyeket megint a «Pest-Szt.-István» lakói vehetik igénybe.

Eme általános intézkedések mellett gondoskodni kellett arról, hogy a kivitelre szükséges pénzt valamely nagyobb pénzintézetnél biztosítsuk, mert a nyújtandó kölcsön 4 és 5 millió forint közt váltakozik.

Ezt elérni nem volt viszonyaink között olyan könnyű dolog, mint a minőnek első pillanatra látszik; mert nálunk a pénzintézetek még nem foglalkoznak azzal a jó üzletággal, hogy valakinek lekötött lakbére és fizetése mellett, építenének

törlesztésre házat. Pedig, ha a pénzintézetek nem csupán a váltó exkomptálásánál lennének az üzleti virtust, hanem erre az említett, igazán biztos és jó üzletre vetnék magukat, ez esetben a jó üzlet mellett közgazdasági szolgálatokat is tennének az országnak.

A nagy pénzintézetek vezető férfiai közül SZÉLL KÁLMÁN volt az a férfiú, a ki a nagyfontosságú mozgalmat, mely a családi házak létesítése körül kifejtetett, méltányolta és írásbeli igérvényt adott a szükséges amortizacionális építési kölcsönökre.

De minden jóakaratu támogatás mellett SZÉLL KÁLMÁN is, a pénzintézetek ama régi, elavult álláspontjára volt kénytelen alapszabályaik értelmében helyezkedni, hogy: az ingatlan egyedül maga adja meg a jelzálogi biztosítást s így az ingatlanak forgalmi értéke legyen. Ebből kifolyólag azután a pénzintézet megkövetelte

a) a legszolidabb építkezési módot (a melyet az építetők úgy is saját érdekükben alkalmazták volna);

b) gyors közlekedést;

c) az új városrész önállósítását;

d) járdák, vízvezeték, világítás létesítését; és végre, hogy

e) a családi házak negyede városi jelleggel bírjon.

Ezek azok a kikötések, a melyek betartása mellett az építési kölcsönök biztosítva vannak; mely kölcsönök alapján fogja az építési vállalat a házakat felépíteni.

Mindezekon kívül a családi házak építetői az ingatlan biztosítását is fogják bevezetni életre és halálra; a mi nemcsak a tulajdonos javára, de a kölcsönt adó pénzintézet biztosítására is szolgál. A tisztviselők pedig lekötik a lakbérilletményeiket is s így a bank háromszoros biztosítást kap, tehát jobbat, mint fővárosi a k á r m e l y ingatlanál.

Ilyen módon tehát sikerült biztosítani egy városnegyed keletkezését az által, hogy nagyobb számban épülnek fel a családi házak. Ez által vált lehetővé az egész eszmének a megvalósítása és keresztülvitele pénzügyileg s ez által tétetik lehetővé az új városnegyedben az otthoniasság, ha a városnegyedrészenel, a mi szükséges a kényelmes és egészséges lakóházhoz, el lesz és el lehet látva.

Ebben fekszik tehát a családi házak új városnegyedének a nagy előnye, és felette

áll minden eddigi, inkább nyaraló jelleggel bíró, telepítvényeknek.

Attérve már most magára a házak tervezésére, a következőkben adom azt elő.

A mint a térrajzból méltóztatik látni, az építkezésnél választatott a pavillon építkezési rendszer olyformán, hogy minden tömbnek a kertjei együvé futnak össze és csak a deszkakerítések választják el az egyes tulajdonosok telekhatárait.

Igaz ugyan, hogy a pavillon építkezési rendszer valamivel drágább, mint a blok-rendszer; hanem azok, a kik elhatározták magukat a családi ház telepítésére, mindannyian a pavillon-rendszert óhajtották, és nézetem szerint helyesen; mert ha már az ember oda jutott, hogy építhet magának családi házat, akkor azt úgy építse fel, hogy egész családját otthont leljen házában.

Magától értetődik, hogy ily pavillon-rendszer mellett lehetővé vált, nemcsak a ház legkényelmesebb beosztása, — mert a ház szabadon áll, — hanem körülvéttetik kerttel, a melyet a lakók, nagy élvezet mellett, egészségük fentartására használják. Elöl az utcáról legalább 3 mtr. távolságban kell építkezni, hogy így a ház az utcai portól és a bentlakók a járókelők tekintetétől mentve legyenek. A két szomszédtól legalább 4 mtr. távolságra kell maradni az épület vonalával; de ennél sokkal több lesz, mert a 12 öl széles telekből marad elég terület. Ezenkívül mindegyik úgy fog építkezni, hogy ő se legyen terhére szomszédjának, se pedig neki ne legyen terhére a szomszédja.

Beosztás tekintetben úgy vagyunk ezeknél a családi házaknál, hogy eredetileg kontemplált mintaterv egészen elenyészett. Az egyes családok viszonyai oly különbözők, hogy majd minden család számára új beosztású tervet kell készíteni, s így igen fáradságos tervezési munkát végezni. A 462 ház között alig lesz 20 egyforma tervezet.

A legkisebb családi ház, melyet a «Pest-Szent-István»-on építünk — és ennél kisebbet építeni nem lehet — a következőkből áll: 2 kétablakos szoba 5—5 mtr., 1 kisebb szoba 3—4 mtr. méretekkel; 1 konyha 2—4 mtr. szélességgel, egy előszoba 1·60 mtr. szélességgel, 1 fürdőszoba 4·20 mtr. területtel, egy éléskamra, egy klozet, és a pince 3—3·80 mtr. méretekkel. Természetes, hogy a padlás használható. A szobák magassága 3·50 mtr. A szobák-

ban dupla és keresztajtók; dupla, befelé nyíló, spalétákkal ellátott ablakok alkalmaztatnak; konyhák, éléskamrák, fürdőszobák terazzo mozaikkal rakatnak ki. Mennyezetül a csaposgerenda terveztetik és az álló fedélzeten nyugvó tetőzet cseréppel fedetik. A tetőzet, tetszés szerint vagy tüzfalra, vagy csapott levágással állíttatik elő. A háztelek deszka-kerítéssel van ellátva, kivéve az utcai részét, a mely léccel kapuval és ajtóval ellátott bekerítést kap.

Az ilyen ház után fizet az építő, a banknál felveendő kölcsöne után 50 éven át évente 235—240 frtot, melyben a kamatok és a törlesztés bennfoglaltatik. Magától értetődik, hogy ezt a kölcsönét akár mikor előbb is törlesztheti, vagy ha az ingatlant azonkívül biztosítja, akkor körülbelül 26 év alatt törleszti le a kölcsönét; ha pedig elhalálozik, akkor a családja fel van mentve a további bankkölcsön törlesztése alól. Ugyanilyen arányban vani a nagyobb házak is, mert az építésegység-árak az összes házakra állapították meg a célból, hogy azok alacsonyak lehessenek, a mi megint csak úgy volt elérhető, ha az építkezés egy kézben van.

A mint méltóztatnak az egyes terveze- tekből látni, az egyes családi házak különbözők: kisebbek, nagyobbak, földszintesek és emeletesek; de egy emeletnél magasabb házat — legfeljebb mansardtetőt — építeni nem szabad, kivéve az egyes kilátási szobákat, melyek még festői képet nyújtanak a kis városnak. Kisebb épületeket, favázásokat, pl. mosókonyhára, istálóra, házmesteri lakásra és ilyfélékre, szabad építeni, mert saját használatra és szükségletre házi állatokat tartani mindenkinek szabad.

Vizvezetékek lesz berendezve «Pest-Szent-István» városrész területén. Csatornákat azonban az ürülékek számára nem építünk, mert az ürüléki csatornák leghathatósabb terjesztői a káros miazmáknak, melyeket kitünő léghuzamok által a felszínre viszik és így rontják az egészséget.

E csatornák kikerülése céljából a turfa klozet-rendszert alkalmazzuk, melyet kiválóan ismernek el nemcsak külföldön, hanem minálunk is. E rendszer mellett a gyári vállalat éjjeli időben eltávolítja az árnyékszéki tonnákat. Az árnyékszékek úgy vannak tervezve, hogy a tonnákat kívülről ki- és berakják, a

gyár alkalmazottjai s így a lakókat egyáltalán nem háborgatják.

Az egyes házak architektúráját illetően ki kell emelnem, hogy bizonyos fáradtsággal ugyan, hanem készséges kedvvel arra igyekszem, hogy minden ház más és más külső képet nyerjen és ezért alkalmazni fogok minden stílust, csak németet nem és pedig azért nem, mert az én szubjektív nézetem szerint a műemlékek, de egyszerű prófán épületek stílusai azok, melyek egy nemzetet képesek elnemzetesíteni.

Nálunk pedig ezen a téren csak a német stílus alka mas arra, hogy sebeket ejtsen, a mennyiben germánizálja a nemzetet. Az iskolában tanítandó német nyelv nem képes annyira germanizálni a nemzeteket — és semmi esetre sem hosszú időre, — mint a német stílusú épületek, melyek századokon keresztül hirdetni fogják a német szellem uralmát Magyarországon. A német stílus a leghathatósabb terjesztője a germánizációnak s

azért én azt a «Pest-Szent-István»-on nem alkalmazom.

A takarékosagra utalt családi házon drága anyagot nem lehet használni s így építészetiileg csak plasztika és az egyes formák és helyes arányok által lehet hatni. A nemes anyagok által nem, ha csak a burkolati géptéglát annak nem vesszük.

Ezekben tehát volt szerencsém a «Pest-Szent-István» családi házak keletkező városát fővonásokban ismertetni, a minők jövőben Budapestet, természetesen fogják körülövezni. Egyúttal e kis városrész alapításával egyik társadalmi kérdés megoldásához jutottunk, t. i. ahhoz, mely a középosztályú polgár ember sorsán hivatva lesz javulást előidézni önerejénél fogva. Azért ez a kis város alapítása jóindulatú támogatásra talált úgy a kormánykörökben, valamint a társadalom azon rétegeiben, a melyek a jövőt tartják szem előtt.

Ez indokoknál fogva méltóztassanak megengedni, hogy az önök pártfogásába is ajánlhassam.

MATTEO DA GUALDO.

Az umbriai városokban és kolostorokban sokat foglalkoztatott festők közé tartozott MATTEO DA GUALDO, a freszkó és tempera-festés technikájának ügyes kezű mestere, azonban figyelemreméltóbb tehetség és a formaérzék behatóbb kiművelődése híjával és nem csatlakozván korának valamelyik kiválóbb mestéréhez.

Legelőször 1468-ban Assziszsi-ban s ugy látszik MESASTRIS-szal lépett föl először, azonban az illető befolyásának nyomai nélkül; később tett szolgálatai fejében szülővárosától nagy földbirtokokat kapott a Capraja-i parochiában. 1503-ban még élt.

Gyaníthatólag tőle való az assziszzi S. Pietro oltárképe, mely jelenleg a prior szobájában van elhelyezve.

E festmény tárgya a trónoló MADONNA a szokásos angyal környezetben, szigorú szimmetriával megkomponálva; azonban minden eleven motiv híján. A mozdulatok ügyetlenek, az arcok kifejezéstelenek, a rajz pedig nem csupán stíltelen, hanem egyszersmind formátlan, mi nem gyaníttatja a természet tanulmányozását; a

színezés szürke, száraz. Ellenben technikai kivitele gyakorlott kézre vall.

Asszisziben a dei Pellegrini kis templomában M. GUALDO falfestményeket festett. Hihetőleg a külső fal festményei is tőle valók, átlag pedig jobbak az előző oltárképnél.

Gualdo «Congregazione di Carità» egyik termében is van tőle egy trónoló MADONNA; valamint a S. Pellegrino-templomban egy MADONNA a gyermekkel és ugyanott más festmények.

Gualdo környékén Nasciano-ban szintén látható tőle egy MADONNA a gyermekkel, temperában festve; másik műve a Gualdo melletti S. Niccolò MADONNÁ-ja. A S. Margherita apácai számára egy triptychont készített a MADONNÁ-val. Aztán ismét Assziszibe ment különféle családi cimereket festeni, mi mellett még az ottani S. Paoloba is festett egy freszkót, a szokásos angyalkörnyezett MADONNÁ-val.

1481. évben Sigillo és Costaccioro közelében S. Maria della Scirea számára három freszkót festett.

VEGYESEK.

TÜZOLTÓ LAKTANYA. A fővárosi II. ker. Tölgyfa-utcában 30.000 frt költséggel tűzoltó-laktanya fog épülni. Az építést már a jövő hóban megakarják kezdeni s ebben az évben be is fejezni. A munkálatokat szűkebbkörű árlejtés útján adják ki.

ÚJ GYÁR TÓVÁROSON. SZVOBODA GYULA fővárosi építész a vasuti állomás közelében gyárat állít fel, a melyben egy eddig nálunk ismeretlen ugynevezett «scagniol» építési anyagot fog gyártani. (Mi ez?)

Az ORSZÁGOS LELENCHÁZ építésére a főváros egy 8000 □öl nagyságu telket engedett a kormánynak, mely ez új intézetet a jövő év folyamán szándékozik felépíteni.

A KŐBÁNYAI TEMPLOM ÉPÍTŐ BIZOTTSÁGA legutóbb tartott ülésében elfogadta TANDOR Ottó műegyetemi tanár, ujonnan kinevezett művezető által készített, a templom hajó díszítésére vonatkozólag készített vázlatokat. Ugyancsak elfogadta a bizottság egy 19.600 frt költséggel készítendő majolika oltár, nemkülönben az asztalos munkák tervezetét is. A művezető számítása szerint a teljes belső berendezés mintegy 100.000 frtba fog kerülni. Tehát az, a mit nem akartunk hinni, még is bekövetkezett, hogy akadt egy olyan építész — de ez is csak STEINDL tanonca, — a ki olyan nem szép szereplésre vállalkozott, mint a minő után TANDOR m o h ó n kapott.

GYMNASIUM ÉPÍTÉS. A csabai gymnasium építési terveit ALPÁR IGNÁC építész már elkészítette. A tervezetet az építő bizottság felülbírálta s azt elfogadta a kivitel alapjául. A gymnasium görög stílű, kétemeletes monumentális épület lesz. A bizottság felkérte ALPÁR építést a részletes terveknek kidolgozására is s amennyiben azok júniusig elkészülnek, az építést még ez évben megkezdik.

TÖRVÉNYSZÉKI PALOTÁK. Az igazságügyminiszter a vidéken tizenegy új törvénykezési palotát építtet. Nyolc helyen a törvénykezési épülettel együtt fogház is emeltetik. Új törvénykezési épületet és fogházat emelnek: Aradon, Besztercebányán, Gyulán, Kalocsán, Máramaroszigeten, Miskolcon, Szatmár-Németiben és Sopronban.

BUDAPEST ÉPÍTKEZÉSEIRŐL a legnagyobb ausztráliai lapnak a «Sydney Herald»-nak tudósítója, dr. HOROVITZ leírja azt a benyomást, a melyet fővárosunk az angolokra tett. Érdekes és hízegő leírás után az épületekről azt írja, hogy Budapestnek van vagy 10 olyan utcája, a minő csak a világ legnagyobb városaiban található. Ez utakon minden épület nagyszabásu; ha van is rajtuk architektónikus szempontból valami bizarr, itt-ott valami barbár forma is, de szolid, pompás és impozáns alkotások. Minden dicséret dacára ime mégis építészetünket nemcsak bizarnak, hanem barbár formájúnak tartják a szép iránt érzékkel bíró emberek. Ezt megszívelhetnék azok az «építészek», a kik az újítások utáni vakságukban teleaggasztják a homlokzatokat rút gipszes alakokkal, szkampikkal, csigákkal, és minden létező és nem létező állatok otromba formáival.

Az ÚJ RÓKUS-KÓRHÁZ építését 1899. év tavaszán fogják megkezdeni. A terveket nyilvános pályázat útján fogja megszerezni a székesfőváros, mely célból a szükséges építő programot egy kiküldött bizottsággal állíttatja egybe. A bizottság a következő tagokból áll: HEUFFEL ADOLF középítési igazgató, dr. SCHERMANN ADOLF tiszti főorvos, dr. MÜLLER KÁLMÁN kórházi igazgató, HAUZSMANN ALAJOS, CZIGLER GYÖZŐ, PUCHER JÓZSEF, QUITTNER ZSIGMOND, FREUND VILMOS és KAUSER JÁNOS. A pályaművek benyújtására 6 hónapi idő lesz.

TERVPÁLYÁZATOK.

«SZENT-HÁROMSÁG-SZOBOR» emelésére pályázatot nyit RANKOV FERENC vingai lakos. A templom góth stílű lévén, a szobor is

ekként tervezendő, az alap porcellán beton 3-as, legfeljebb 4-es keveréssel. A szobor és szobrászati munka első osz-

tályu «sóskuti» kőből, a lépcsőzet és a szegély a vasrács alá, valamint a közbeszó oszlopok gránitból vagy ahhoz hasonló kemény kőből készítenők, a szobor teljes magassági mérete 12 méter, az alapzat ennek megfelelő terjedelmű legyen. A szobor homlok oldalán jobbról Szűz Mária, balról Szent József és hátul serafini Szent Ferenc alakok, ezek mérete 170 cm., a három sarok, illetve alakok alá három ahhoz illő angyal legyen. A tervek rendes költségvetéssel látandók el és legkésőbb 1898. évi április 20-ig Rankov-hoz Vingára küldendők be. A beérkezett tervek közül az általa felkérendő bizottság fogja a pályanyertest kiválasztani, ha az elfogadott terv tervezője nem lenne egyúttal az építő vállalkozó, akkor 100 korona jutalomban részesül, ha pedig ő lenne a vállalkozó, akkor erre a jutalomra igényt nem tarthat. (!?) Az el nem fogadott tervek és költségvetések benyújtói sem jutalom, sem díjazásra igényt nem tarthatnak, terveik- és költségvetéseiket saját költségén postautján visszaszolgáltatja. Az elfogadott terv és költségvetés a megyei püspöki hatósághoz lesz jóváhagyás végett bemutatva, mely után az árlejtés határnapját fogja kitűzni és arra ajánlott levélben az összes pályázókat meghívja. A szobor összköltségeire, beleértve az általa (?) kerítésül választandó vasrácszatot, 6000 frtot szánt. Árverelni szándékozó tartozik bánatpénz a kikiáltási ár 5%-át akár készpénz, akár óvadékképes papírban letenni. További feltételek és rendelkezések a kötendő szerződésben lesznek felsorolva. — És ez az egész rámsz egy bizonytalan 100 korona jutalomért! a melyet a szerencsétlen tervező nem kapja meg.

A Károly-kaszárnya átalakításának pályázati feltételei a következők: 1. A pályázaton csak magyar honpolgár vehet részt és titkos lesz. 2. Kiváncatik a Károlykaszárnya épületének eltávolítása után keletkező terület és környék szabályozási terve, különös figyelemmel az új városháza épületének a laktanya telkén leendő áthelyezésére. 3. Az új városháza épülete részére 6600 négyszögöl alapterülettel bíró tér tartandó fönn, a melynek a szituációja oly módon tervezendő, hogy a Gránátos-utcára dülő épületrész az új városház teljes fölépítése idejéig hivatalos helyiségek céljaira megmaradjon. 4. A szabályozási terv a térrajzon előtűntetett

városrészen túl ne terjedjen. 5. Figyelem fordítandó arra, hogy az evangélikus templom és lehetőleg a paplak és iskola-épület részére is, a szabályozás folytán keletkező telektömbökön alkalmas hely jelöltessék ki. 6. A szabályozás alkalmával a telektömbökön eszközöndő változásokban és módosításokban szabad keze van a pályázónak. 7. A beérkezett pályaműveket a főváros hatósága által kiküldött zsüri bírálja meg, a melynek elnöke a középítési bizottság elnöke. 8. Pályadíjat a zsüri szabja meg és csak abszolút becsü műnek adja oda. Az első díj 100 forint, a második 500 forint. A zsüri több jó művet is jutalmazhat 2—200 forinttal. A díjat titkos szavazás útján adják ki. A tervek 14 napra lesznek közszemlére kitéve. 9. A zsüri meg nem felelő művet mellőz s a zsüri ítélete meg nem felelő. A nyertes vagy megvett mű pusztán a főváros tulajdona. 10. A pályaművek a középítési igazgatóhoz (új városháza, Lipót-utca) 1898. évi július hó 15-én déli 12 óráig nyújtandók be.

ERDŐIGAZGATÓSÁGI ÉPÜLET terveire hirdet a zágrábi kir. erdőigazgatóság pályázatot a következő feltételek mellett: 1. Kiváncatik minden emeletsor alaprajza, egy metszet és egy homlokrajz 1 : 100 méretben, az épület köbtartalmának kiszámítása a pincetalajtól az utcai és az udvari főpárkány közép-magasságáig és részletes terveírás magyar, vagy magyar és horvát nyelven. 2. Az építési költség az előirányzott 68.000 forintot túl nem haladhatja. 4. A pályaművek jelige alatt, zárt jeligés levél kíséretében, legkésőbb 1898. évi május hó 1-én déli 12 óráig a kir. erdőigazgatóságnál Zágrábban (Zrinyitér 16.) nyújtandók be; később érkező pályaművek figyelembe nem vétetnek. 4. Pályadíjak: első díj 1000 korona (500 forint), második díj 600 korona (300 forint). 5. A díjazott pályaművek a kir. erdőigazgatóság tulajdonába mennek át, mely azokkal szabadon rendelkezik. 6. A pályázatban csak a magyar korona országaiban honpolgári joggal bíró egyén vehet részt. 7. A bíráló bizottság tagjai TAVY GUSZTÁV főerdőtanácsos elnöklete alatt CZIGLER Győző műegytemi tanár, GERSTER KÁLMÁN építész, HAVAS JÓZSEF erdőigazgató és FÖLDY JÁNOS erdőtanácsos. 8. A részletes tervezési program, valamint a telek helyszínrajza az erdőigaz-

gatóság, illetőleg Budapesten a földművelésügyi magy. kir. miniszterium erdészeti (1/2 ügy) osztályánál (V. ker. Báthory-utca 10. félemelet 3. a.) megszerezhetők.

Az 1000. ÉVI PÁRISI NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁS XII. és XV. magyar főcsoportjának elnöksége pályázatot hirdet a következő tárgyakra, melyeknek ezen a nemzetközi kiállításon való bemutatása célba van véve. 1. Tervezendő egy előkelő női szalonba illő üveges díszszekrény (vitrina). 2. Tervezendő egy ezüstben kiviendő nyakék (collier), egy övcsat s egy karperec erdélyi zománccal díszítve, esetleg filigránmunka alkalmazásával. 3. Tervezendő egy ezüstbe, illetve aranyba foglalt drágakövekből vagy gyöngyökből készített hajdísz (diadem), nyakék (collier) és karperec, mely garnitúrának együttes értéke azonban 10.000 forintot meg ne haladjon. 4. Mind a három pályázatnál a beérkező legjobb pályaművek díjazására külön-külön 250 korona mint első és 150 korona mint második díj tűzetik ki. 5. A pályázaton csakis magyar honpolgár vehet részt. 6. A vitrina tervrajza a természetes nagyság egy tizedrészében, esetleg színezve készített és annak úgy előlnézete, mint oldalnézete kívántatik. Azok a pályázók, kik a vitrinára kitűzött első, vagy második díjjal jutalmaztattak, kívánatra kötelesek pályadíjaik fejében s azok felvétele előtt, három hét alatt a vitrinának természetes nagyságú részletrajzát is elkészíteni. 7. A 2. pont alatti ékszergarnitúra tervrajzai okvetlenül, a másik garnitúráé pedig abban az esetben, ha az egészben, vagy részben színes drágakövekkel van tervezve, aquarellben, mindenesetre pedig olykép készítettők, hogy természetes nagyságban tüntessék fel az egyes ékszerdarabokat és azoknak minden részletét, hogy eme rajzok alapján a kivitel közvetlenül eszközölhető legyen. 8. Feltétlenül megkívántatik, hogy a tervrajzok modern stílusban készüljenek és azokban a magyaros jelleg határozottan kifejezésre jusson. 9. A pályabíróság elnöke a pályázatot hirdető főcsoportnak elnöke. Tagjai az üveges díszszekrényre nézve ALPÁR IGNÁC, LECHNER ÖDÖN, RADISICS JENŐ és THÉK ENDRE; a két ékszergarnitúrára nézve pedig BACHRUCH KÁROLY, LECHNER ÖDÖN, RADISICS JENŐ és RAUSCHER LAJOS. Egyik vagy másik tag akadályoztatása esetében helyettesítése a magyar iparművészeti tár-

sulat által már megválasztott nagy bíráló-bizottság köréből történik. Az elnököt esetleg a kérdéses főcsoport társelnöke helyettesítendi. 10. A pályaművek jelíggel látandók el és f. é. szeptember hó 15-éig a pályázatot hirdető főcsoport irodájában, az iparművészeti muzeum palotájában (IX., Ullői-út 33. sz.) nyújtandók be. Az illető szerző nevét és lakáscímét egy külön zárt boríték tartalmazza. 11. A pályadíjak csakis abszolút művészi becsű, teljesen eredeti terveknek ítélhetők oda. 12. A pályázat hirdetője föntartja magának a jogot, hogy — abban az esetben, ha mindkét pályadíj kiadatik — a pályázaton résztvevő, nem díjazott művek bármelyikét 60 korona tiszteletdíj ellenében megvásárolhassa. 13. Hasonlókép föntartja magának a pályázat hirdetője azt a jogot is, hogy a pályaműveket az iparművészeti palotában legfőlebb 14 napig közszemlére kitehesse; nemkülönben a díjazott, vagy külön megvásárolt munkákon kívül, a pályázaton résztvevő más műveket is, szabad választása szerint, a «Magyar Iparművészet» című folyóiratban, az illető szerzők tulajdonjogának egyébkénti sérelme nélkül, közzétehesse.

PÁLYÁZAT BUTORZATRA. 1. Tervezendő egy modern ízlésű s e mellett határozottan magyaros jellegű úri dolgozó szobának a díszítése és butorzata. 2. A tervrajz 1 : 10 arányban készített. 3. Szükséges, hogy a szoba négy falának és a mennyezetnek megoldása érthetően feltüntetve legyen. A mennyezet fából tervezendő. 4. A pályaterveknek egy már meglevő alaprajzi beosztás nyomán kell készülniök, mely alaprajzban úgy a szobának méretei, mint az ajtók és ablakok helyzete, nemkülömben a szükségelt butordarabok száma és rendeltetése föltüntetve van és a mely alaprajz autografikus rajzban díjmentesen kapható a Magyar Iparművészet szerkesztőségében (Kinizsytca 31.), naponkint 8—12 óra közt. 5. A pályázaton csakis magyar honpolgár vehet részt. 6. A pályázat bíráló bizottságának tagjai: ALPÁR IGNÁC, FITTLER KAMILL, GAUL KÁROLY, HAUSZMANN ALAJOS és THÉK ENDRE. 7. A legjobb művek díjazására három pályadíj áll rendelkezésre: és pedig az I. díj 300 korona, a II. díj 200 korona, a III. díj 100 korona. 8. A pályadíjak csakis abszolút művészi becsű és a pályázat föltételeinek megfelelő műveknek ítélhetők oda. 9. A pályá-

művek legalább tíz napig az orsz. iparművészeti muzeumban kiállítandók. 10. A díjazott pályaművek BÁLINT SÁNDOR tulajdonába mennek át s így a Magyar Iparművészet azokat külön díjazás nélkül közölheti. 11. A pályaművek a Magyar Iparművészet szerkesztőségében (IX. ker. Kinizsy-utca 31. sz.) nyújtandók be. A beadás végső határideje 1898. évi július hó 1-je. Ezen az időponton túl érkező tervek nem vehetők figyelembe.

ÉPÍTÉSZETI NAGY PÁLYÁZATA a magyar mérnök- és építész-egyletnek 1898/99-ik évre. Tervezendő a budapesti eskütéri híd budai hídfőjénél a Gellérthegy azon részének, mely a híd tengelyébe esik, architektonikus kiképezése. A tervezendő műhelye egy, az egyesület irodájában megszereshető helyszínrajzban van megjelölve. A program a megoldás részleteit nem kívánja korlátozni, de kívánatos, hogy a hídfő fölött körülbelül 26.⁰⁰ m³ magas terraszra díszes és kényelmes feljáró lépcsők (esetleg felvonó-gép is) terveztesse, melynek mentén vízművek alkalmazhatók. A tervezett mű keretébe kellő érvényesüléssel SZENT GELLÉRT szobra alkalmazandó a csatlakozó hegyoldalnak architektonikus képzésével kapcsolatban. Kivánnatnak: a terv kellő megértésére szolgáló homlokzatok, metszetek és alaprajzok 1:100 mértékben és egy, a Döbrentey-térről felvett távlati kép. A pályázatban részt vehet az egyesület minden tagja; pályadíj az egyesületi aranyérem és a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által f. évi április 2-án 18.490. sz. a engedélyezett 600 frt utazási ösztöndíj. A bíráló bizottság tagjai: AIGNER SÁNDOR, ALPÁR IGNÁC, CZIGLER GYÖZÖ, HÜTTL DEZSŐ és LECHNER ÖDÖN, továbbá az országos képzőművészeti tanács két tagja. A tervek a jeligével és jeligés levéllel ellátva 1899. évi január hó 2-án esti 6 óráig az egyesület titkári hivatalába küldendők; később érkező levelek nem vétetnek figyelembe.

SZÍNHÁZ TERVEZÉS. Várna város hatósága 300.000 frank költséggel új színházat épített s a tervek elkészítését nyilvános pályázat útján szerzi be. Pályázati határidő f. é. június 13. Első díj 1500 frank, második 1000 és harmadik 500 frank. A részletes feltételek Budapesten a magyar kereskedelmi muzeum tudakozó irodájában is megtekinthetők.

ÓVODA TERVEZÉS. Fejérvármegyei Bicske község képviselő testülete, óvodaház építését határozta el. Szükséglet: 1. Az óvoda 5 (öt), egyenként 80 gyermek befogadására szolgáló teremből és szükséghelyekből áll. 2. A tantermekbe alacsony asztal, padok és padocskák kívánnatnak. 3. Az óvó részére 2 (két) lakószoba, konyha, éléskamara, pince, padlás. 4. Ugyanazon épületben a dajka részére 1 takaréktűzhelyes szoba tervezendő. 5. Felhívatnak a tervkészítésre vállalkozni kívánók, hogy az építési tervet és költségvetést f. é. május hó 15-éig az előljáráshoz címezve beküldeni szíveskedjenek. A kirendelt bizottság ajánlására a közgyűlés által kivitelre elfogadott terv és költségvetés készítője (bemutatója) 100 forint tiszteletdíjban részesül.

FALUSI LAKÓHÁZ TERVEZÉS. ÖZV. KERKÁPOLY KÁROLYNÉ 200 frt jutalmat tűzött ki egy elfogadható s általa építendő csinos falusi lakóház terveinek elkészítésére, mely legkésőbb f. évi szeptember 1-éig hozzá, Kemenes-Högyészre (Vas megye) küldendő. A lakóházban legyen loggia verandákkal, 6 szobával s hozzá tartozó külső helyiségekkel: 1. Hálószoba a tulajdonosnő részére, mellette fürdőszoba vízvezetékekkel. 2. A hálószoba mellett egy nappali szoba, vagyis budoár. 3. Ebédlő 8.50 m. hosszú, 6.00 m. széles, 4.20 m. magas. 4. Szalon 6.75 m. hosszú s esetleg 6.30 m. széles. 5. Két vendég hálószoba, de egyik szoba sem lehet kisebb, mint 5.75 m. hosszú, 4.85 m. széles, 4.20 m. magas. 6. Egy klozet a család, egy a vendégek és egy a cselédség részére. 7. A szobák padlózata keményfaburkolat legyen. 8. Kétszárnyú vésett ajtók, mély béléssel és borítással. 9. Négyzárnyú külső-belső ablakok, ablaktáblákkal és vasráccsal. 10. Konyha vízvezetékekkel. 11. Szellős éléskamra. 12. Nőcselédszoba 3 cselédnek. 13. Inasszoba az udvar felé. 14. Az egész lakás alatt pince, 15. Tetőn vagy cserépszindely, vagy fazsindely. 16. Esetleges folyosók mozaikkal. 17. A ház szabadon fog állani udvarban, vagyis kertben s 1.50—1.60 magasságban a járda fölött. Az épület homlokzata vagy keletnek, vagy nyugatnak lesz. Ez épületnek költségvetése is csatolandó,*) megjegyeztetik, hogy az anyagot a tulajdonosnő saját fogataival fuvaroztatja.

*) És ez mind a 200 frtéért?! Tessék ily olcsón terveztetni

A vonatok **INDULÁSA** Budapestről.

Érvényes 1897. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarról				A nyugoti pályaudvarról			
óra	perc	vonat neve	délelőtt	óra	perc	vonat neve	délelőtt
12 20		k. e. v.	Konstantinápoly ¹	12 00		k. e. v.	Konstantinápoly ¹
12 40		>	Becs, Páris, London ²	1 00		>	Becs, Páris, London ⁵
6 15		v.-v.	N.-Kanizsa	5 55		sz. v.	Palota-Ujpest
6 50		sz. v.	Bécs, Grác	6 20		ost.e.v.	Bécs, Ostende ⁶
7 00		gy. v.	Ruttka, Berlin	6 30		sz. v.	Esztergom
7 15		>	Zágráb, Fiume, Róma	6 40		>	Czepléd, Szolnok
7 20		>	Kassa, Munkács	6 50		>	Palota-Ujpest
7 35		sz. v.	Belgrád, Bród	6 55		v. v.	Lajos-Mizse
7 40		>	Kassa, Poprád-Felka	7 30		gy.-v.	Zsolna
8 00		>	Zágráb, Fiume, Pécs	8 00		>	Bécs
8 05		>	Arad, Brassó	8 05		sz. v.	Palota-Ujpest
8 30		>	Kolozsvár, Brassó	8 15		gy.-v.	Temesvár, Orsova
8 50		gy. v.	Bécs, Grác	8 30		sz.-v.	Temesvár
8 50		sz. v.	Munkács, M.-Sziget	9 05		>	Palota-Ujpest
9 20		>	Ruttka, Berlin	9 15		>	Bécs
9 40		>	M.-Sziget, Stanislau	11 55		>	Palota-Ujpest ⁷
10 30		v.-v.	Budafok ³				
délután				délután			
12 35		sz.-v.	Hatvan	12 05		sz.-v.	Czepléd, Szolnok
1 45		gy.-v.	Fehring, Grác	12 15		>	Nagy-Maros
1 55		>	Arad, Tövis, Brassó	1 05		>	Palota-Ujpest
2 15		>	Tövis, Kőrösmező	1 45		gy.-v.	Bécs
2 20		>	Bécs, Páris	2 20		sz.-v.	Palota-Ujpest
2 30		sz.-v.	Bicske	2 30		gy.-v.	Bukarest
2 35		gy.-v.	Kassa, M.-Sziget, Lemberg	2 35		sz.-v.	Esztergom
2 40		>	Belgrád, Eszék, Bród	2 45		>	Lajos-Mizse
2 45		sz.-v.	Hatvan	2 55		>	Érsekujvár
2 55		>	Szolnok	3 05		>	Czepléd, Szolnok
3 00		gy.-v.	Zágráb, Fiume	4 00		>	Palota-Ujpest
3 20		v.-v.	Adony-Szabolcs, Paks	4 25		>	Szeged
3 45		gy.-v.	Ruttka, Berlin	4 35		>	Nagy-Maros
4 00		sz.-v.	Szabadka	6 10		>	Palota-Ujpest
4 30		>	Győr	6 30		>	Párkány-Nána
5 20		>	Fülek, Ruttka	7 00		>	Verciorova
5 45		>	Kolozsvár, Brassó	7 10		v.-v.	Esztergom
6 25		>	Hatvan	7 20		>	Lajos-Mizse
7 05		>	M.-Sziget, Stanislau	7 45		>	Palota-Ujpest
7 15		>	N.-Kanizsa,	9 05		tszsz.	Pozsony
8 00		>	Kassa, Poprád-Felka	9 35		>	Bécs
8 30		>	Zágráb, Fiume, Eszék	10 15		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁸
8 40		>	Ungvár, Lemberg	10 35		sz.-v.	Szeged, Temesvár
9 10		tszsz.	Bicske				
9 15		gy.-v.	Kolozsvár, Bukarest	Közlekedik:			
9 35		sz.-v.	Belgrád, Eszék, Bród	1 Kedden és pénteken			
9 55		>	Fehring, Grác	2 Szerdán és szombaton			
10 00		>	Arad, Brassó	3 Csak a hajózás szünete alatt.			
10 45		gy.-v.	Bécs	4 Minden szombaton			
11 00		v.-v.	Ruttka, Miskolcz	5 " kedden.			
				6 " vasárnap			
				7 Ünnepest és vasárnap.			
				8 Minden szerdán.			

A vonatok **ÉRKEZÉSE** Budapestre.

Érvényes 1897. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarra				A nyugoti pályaudvarra			
óra	perc	vonat neve	délelőtt	óra	perc	vonat neve	délelőtt
12 10		k. e. v.	London, Páris, Bécs ¹	12 50		k. e. v.	Konstantinápoly ⁶
12 30		>	Konstantinápoly ²	5 30		ost.e.v.	Konstantinápoly ⁷
5 00		t.szsz.	Arad	5 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
5 20		v.-v.	Ruttka	6 35		>	Palota-Ujpest
5 45		sz.-v.	M.-Sziget	6 45		>	Szolnok, Czepléd
6 10		>	Brassó, Arad	7 05		t.szsz.	Pozsony
6 15		t.szsz.	Bicske	7 15		sz.-v.	Verciorova
6 35		sz.-v.	Lemberg, Miskolcz	7 25		>	Esztergom
6 40		>	Bécs, Sopron	7 35		>	Palota-Ujpest
7 05		>	Belgrád, Bród	7 45		>	Bécs
7 10		>	Brassó, Kolozsvár	7 55		v.v.	Lajos-Mizse
7 30		>	Hatvan	8 45		>	Párkány-Nána
7 35		>	Grác, Fehring	8 55		>	Palota-Ujpest
7 50		gy.-v.	Bukarest, Brassó	10 10		>	Palota-Ujpest
7 55		v.v.	Paks, Adony, Szabolcs	10 35		>	Szeged
8 15		sz.-v.	Kassa, P.-Felka	10 55		>	Érsekujvár
8 20		>	Fiume, Zágráb, Eszék				
8 40		gy.-v.	Fiume,	délután			
8 50		sz.-v.	Hatvan ³				
9 10		>	Szolnok				
9 25		>	Győr				
10 15		>	Szabadka				
10 35		>	Ruttka, Fülek				
10 40		>	Triest, Fiume				
délután							
12 20		v.v.	Budafok ⁴	12 55		sz.-v.	Palota-Ujpest ⁹
12 25		sz.-v.	Hatvan	1 25		gy.-v.	Bukarest
12 50		gy.-v.	Berlin, Ruttka	1 40		sz.-v.	Palota-Ujpest
1 05		>	Konstantinápoly	1 50		gy.-v.	Bécs
1 10		>	Brassó, Tövis, Arad	3 00		sz.-v.	Palota-Ujpest
1 25		>	London, Páris, Bécs	3 10		>	Lajos-Mizse
1 30		>	Lemberg, Kassa	3 40		>	Szolnok, Czepléd
1 45		>	Gyékenyes, Pécs	3 55		>	Nagy-Maros
1 50		>	Tövis, M.-Sziget	4 40		>	Esztergom
2 05		>	Grác, Fehring	5 45		>	Palota-Ujpest
5 55		sz.-v.	Gödöllő	5 55		>	Bécs
6 20		>	Brassó, Kolozsvár	6 50		>	Temesvár
6 50		v.v.	Győr	7 00		>	Palota-Ujpest
7 15		gy.-v.	Bécs, Grác	7 40		gy.-v.	Orsova, Temesvár
7 20		sz.-v.	Brassó, Arad	8 20		sz.-v.	Nagy-Maros
7 35		>	Belgrád, Eszék	8 30		sz.-v.	Palota-Ujpest
7 45		>	Berlin, Ruttka	8 50		gy.-v.	Bécs
7 55		>	Fiume, Zágráb, Pécs	9 05		sz.-v.	Szolnok, Czepléd
8 10		>	Stanislau, M.-Sziget	9 20		gy.-v.	Zsolna
8 35		gy.-v.	Róma, Fiume, Zágráb	9 30		v. v.	Esztergom
8 40		sz.-v.	Munkács, M.-Sziget	9 55		ost.e.v.	Bécs ⁸
9 05		>	Kassa, P.-Felka	11 00		v.-v.	Lajos-Mizse
9 20		>	Bécs, Grác	11 50		k.e.v.	London, Páris, Bécs ⁹
9 55		gy.-v.	Munkács, Kassa				
10 00		sz.-v.	N.-Kanizsa,	Közlekedik:			
10 15		gy.-v.	Berlin, Ruttka	1 Kedden és pénteken.			
				2 Szerdán és szombaton.			
				3 október 15-ig			
				4 Csak a hajózás szünete alatt.			
				5 Minden pénteken.			
				6 > kedden.			
				7 Minden vasárnap.			
				8 Minden szerdán.			
				9 Ünnepest és vasárnap.			

Hirdetmény.

A magy. kir. államvasutak zágrábi üzletvezetősége nyilvános ajánlati tárgyalást hirdet a Kaposvár állomáson előállítandó magasépitményekhez szükséges építési munkák végrehajtására.

A tervek, a költségvetések, a szerződési tervezet, az ajánlati minta, a pályázati feltételek, valamint a munkák végrehajtásához kötött feltételek Zágrábott az üzletvezetőség pályafentartási osztályában és a csurgói osztály-mérnökségnél a hivatalos órák alatt megtekinthetők. A nyomtatványok ugyanott 60 krért meg is szerezhetők. Az ajánlatokat legkésőbb 1898. évi május hó 10-én déli 12 óráig kell benyújtani alulírott üzletvezetőség I-ső osztályánál (Ferenc József-tér 10. sz. I-ső emelet).

Az ajánlatokat 50 kros, az ajánlat mellékleteit ivenként 15 kros bélyeggel ellátva, lepecsételve és a következő felirattal kell benyújtani: «Ajánlat a kaposvári állomáson létesítendő épületek előállítására.»

Csak az összes munkákra tett ajánlatok fognak figyelembe vétetni. Az ajánlat benyújtását megelőző napon, vagyis 1898. május hó 9-én déli 12 óráig 1000 azaz Egezer o. é. frt bánatpénzt kell a magy. kir. államvasutak zágrábi üzletvezetőségének gyűjtő pénztáránál akár készpénzben, akár állami letétekre alkalmas értékpapirokban letenni. A bánatpénzről szóló letétjegy az ajánlathoz nem csatolandó.

Az értékpapirok a legutóbb jegyzett árfolyam szerint számíttatnak, de névértéken felül számításba nem vétetnek.

Csak idejekorán beérkezett írásbeli ajánlatok szolgálhatnak a tárgyalás alapjául. Posta útján beküldött ajánlatok és bánatpénzek térti vevénnyel adandók fel.

Zágráb, 1898. évi április hóban.

**A magy. kir. államvasutak
üzletvezetősége.**

(Utánnymást nem dijazunk.)

KUNDMACHUNG.

Die Ausführung der neu herzustellenden Hochbauten auf der Eisenbahnstation KAPOSVÁR soll im Offertwege vergeben werden.

Die Pläne, der Kostenüberschlag, der Vertragsentwurf, das Bedingnisheft sowie das Offertformulare können bei der Bahnerhaltungsabtheilung der Agramer Betriebsleitung und bei der Ingenieur-Section in Kaposvár während der Amtsstunden eingesehen werden.

Offertbedingungen, Offertformulare, Kostenüberschlag und Vertragsentwurf sind ebendort gegen Erlag von 60 kr. käuflich zu erhalten.

Die Offerte müssen spätestens bis **10-ten Mai I. J., 12 Uhr Mittags**, bei der I. Abtheilung der Agramer Betriebsleitung (Franz Josefs-Platz No. 19, I. Stock) eingereicht werden.

Die Offerte sind mit 50 kr., deren Beilage mit 15 kr. Stempel zu versehen und in zugesiegelte Couverte mit folgender Aufschrift einzureichen: «Offert für die Herstellung der neuen Hochbauten in Kaposvár.»

Nur auf die sämtlichen Arbeiten sich beziehende Offerte werden in Rücksicht genommen. Als Vadium sind 1000 fl. im Baaren oder in zu Staatsdepositen geeigneten Werthpapieren bei der Sammelkassa der Agramer Betriebsleitung, spätestens bis 9-ten Mai, 12 Uhr Mittags, zu erlegen. Der Depositenschein ist dem Offerte **nicht** beizuschliessen.

Die Werthpapiere werden nach dem letzten Tagescourse aber keinesfalls über dem nominalen Werthe gerechnet.

Nur rechtzeitig eingesandte schriftliche Offerte können zur Verhandlung angenommen werden.

Im Postwege eingesandte Offerte und Vadien sind mit Retour-Recepisse aufzugeben.

Agram, im Monate April 1898.

Die Betriebsleitung

der kön. ung. Staatsbahnen.

Árlejtési hirdetmény.

A hosszufalusi állami polgári fiu- és leányiskola felépítése alkalmával teljesítendő föld-, kőműves-, elhelyező-, ács-, vas-, kőfaragó-, cserépfedő-, bádogos-, burkoló-, padolati-, asztalos-, lakatos-, mázoló-, üveges-, kárpitos-, szobafestő- és kályhás munkák elkészítése, illetőleg szállítása iránt a következő feltételek mellett nyilvános árlejtés hirdettetik.

1. Az árlejtésben részt vehetnek mindazon szakértő hazai iparosok és vállalkozók, kik üzletük gyakorlására hatósági engedéllyel bírnak.

2. Ajánlat az összes munkákra — egyes munkacsoportokra, vagy pedig egyenként külön-külön tehető.

3. A munkákra vonatkozó munka-kivonatok és ajánlati minták vállalkozók rendelkezésére bocsáttatnak és kötelesek abba egységáraikat beiktatni, a végösszegeket pedig úgy számjegyekkel, mint betűkkel kiírni. Csak azon ajánlatok fognak figyelembe vétetni, a melyek a kiszolgáltatott eredeti iven tételnek.

4. Később érkezett, távirati uton küldött, vagy pedig utóajánlatok figyelembe nem vétetnek.

5. Az 50 kros bélyeggel ellátott és lepecsételt ajánlatok legkésőbb folyó évi április hó 29-ike déli 1 óráig a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium segédhivatali főigazgatójánál (V., Hold-utca 8.) nyújtandók be.

6. A beadott ajánlatok a v. és k. Miniszterium kebelében a folyó évi április hó 30-án déli 11 órakor nyilvánosan felbontatnak.

7. Tartoznak ajánlattevő vállalkozók, az általános feltételek 6. §-ában megszabott az ajánlati összeg 5%-ának megfelelő bánatpénzt az ott körülírt módozatok és kikötések mellett a budapesti IX. ker. kir. állampénztárnál, vagy pedig a brassói m. kir. adóhivatalnál az ajánlat benyújtása előtt letenni és az erről szóló nyugtát az ajánlat-hoz csatolni. Az ajánlathoz készpénz vagy értékpapír bánatpénzül nem csatolható.

8. Fentartja magának a miniszterium azon jogot, hogy ajánlattevő vállalkozók közül a jutányosság szemelött tartása mellett a munka kivitelével és végrehajtásával azt a vállalkozót bizza meg, ki a jó és helyesen készített munkák teljesítése iránt már eleve is a legtöbb biztosítékot nyújtani képes.

9. A munkákra vonatkozó általános különleges feltételek és tervek Herczegh Zsigmond és Baumgarten Sándor építészeknél (Bpest, VIII., köztemető-ut 4. sz.) naponta délután 4–6 óra között megtekinthetők és ugyanott fognak az ajánlati minták és munka-kivonatok a jelentkező vállalkozóknak kiszolgáltatni.

10. A munkák az ajánlatok jóváhagyása után azonnal megkezdendők és folyó évi szeptember hó 30-ig minden részleteiben teljesen készen befejezendők lesznek.

Budapesten, 1898. évi április hó 5-én.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől.

24.732/98. számhoz.

Verseny tárgyalási hirdetmény.

A földmivelésügyi miniszter úr rendelkezése folytán Budapesten, a Duna jobbpartján, a Rudasfürdő és Ferencz József-hid között 756 m. hosszban létesítendő lépcsőzetes rakpartnak vállalati úton való biztosítása céljából folyó évi április hó 26-án déli 12 órakor a rakpart építése és felügyeletével megbízott vegyes bizottság által a budapesti magy. kir. folyammérnöki hivatal hivatalos helyiségében (V. ker., Mária Valéria-utca 14. sz.) nyilvános zárt ajánlati versenytárgyalás tartatik.

Az ajánlatok, melyekhez a vállalati érték 5⁰/₀-ának megfelelő bánatpénz letételéről szóló állampénztári elismervény csatolandó, nevezett folyammérnöki hivatalnál a jelzett napon déli fél 12 óráig nyújtandók be.

A vállalatot szabályozó szerződési minta, általános és részletes feltételek, tervek és egyéb tájékoztató adatok a fent nevezett folyammérnöki hivatalnál a hivatalos órák alatt (d. e. 9-től 2-ig) megtekinthetők.

Budapesten, 1898. évi április hó 6-án.

A rakpartépítkezési bizottság.

Sok fáradságos kísérletezés után
végre sikerült egy

vegyleg präparált
olajfestéket

előállítani, mely a fát és vasat
kitűnően conserválja. Minden
építész-vállalkozónak különö-
sen ajánlatos.

Wendauer L. Róbert

vegyleg olajfestékgyár.

Budapest, Váci-ut 20.

Prospektus ingyen.

SCHLICK^{FÉLE}

vasöntöde és

gépgyár részvénytársaság BUDAPEST.

Gyár és irodák:

VI., külső Váci-ut 1696—1699

Ajánlja magát következők készítésére és
szállításra, ugymint: vashidak és tetőszer-
kezetek, szögecselt és hengerelt vastartók,
gőzkazánok és gőzgépek, zsillipek, át-ere-
szek, jónak bizonyult rendszer szerint, kör-
szivattyúk, vízvezeteki csövek, minden
nagyságban, felhuzók kézi-, viz- és gőzerőre.

MOST JELENT MEG!

MOST JELENT MEG!

a következő, építészeket, építőmestereket és mérnököket közlelről érdeklő mű:

Mintatervek kisdedóvódák és elemi iskolák felépítésére.

Hivatalos kiadás.

Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium.

A vallás- és közokt. m. kir. miniszter ur 72,370. sz. rendelettel ezen új «Kisdedóvodái és nép-iskolai építkezési mintatervek és építkezési utasítások» egy példányát a közigazgatási bizottságoknak megküldte és felhívta, gondoskodjék arról, hogy ezen füzetet mindazon község, mely kisdedóvodát, illetve iskolát építeni szándékozik, saját jól felfogott érdekében megszerezze.

Negyedrét alak.

Tartalmaz huszonöt színes táblát és a hozzávaló terveket és munkakivonatokat.

Ára 1 frt 50 kr.

1 frt 80 kr.-nak beküldése esetén bérmentve küldik meg a kiadók

Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)

cs. és kir. udv. könyvkereskedés

Budapesten, Andrássy-ut 21. szám.